

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Διδάγματα από την πορεία του δημόσιου ελληνικού χρέους και
Ψηφιακός μετασχηματισμός, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου
Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Ελλάδα 2.0, ως αναπτυξιακή πολιτική

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παναγιώτης Καρούντζος

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

Γρηγόριος Σιουρούνης, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Σταύρος Ντεγιαννάκης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γεώργιος Μπαμπίνας, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Παναγιώτης Χ. Καρούντζος, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

DESI:	Digital Economy and Society Index
ESM:	European Stability Mechanism
ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ:	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΝΣ:	Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα
ΕΣΥΕ:	Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία
ΔΝΤ:	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΝΔ:	Νέα Δημοκρατία
ΜΑΑ:	Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
ΜμΕ:	Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
ΟΝΕ:	Οικονομική και Νομισματική ένωση
ΟΟΣΑ:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΑΣΟΚ:	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
ΣΔΙΤ:	Σύμπραξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα
ΤΠΕ:	Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την σύζυγο μου Παρασκευή για την αμέριστη συμπαράσταση της σε αυτόν μου τον αγώνα.

«Τοῖς τολμώσιν ἡ τύχη ζύμφορος»

Θουκυδίδης 460-394 π.Χ. , Αθηναίος ιστορικός

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο πρώτο.....	12
Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα και σημαντικότητα της εργασίας.....	12
Κεφάλαιο δεύτερο	14
Δημόσιο χρέος Ελλάδας	14
2.1 Μακροοικονομικά μεγέθη.....	14
2.1.1 Δημοσιονομικό Έλλειμμα.	14
2.1.2 Δημόσιο χρέος.	14
2.1.3 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ).	15
2.1.4 Ελληνικό Δημόσιο χρέος.	16
2.2 Η μεταβολή των δημοσιονομικών θεσμών και πολιτικών στην Ελλάδα μετά την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Ένωση 19	
2.2.1 Α΄ περίοδος: 1962-1980.....	20
2.2.2 Β΄ περίοδος: 1981-2008.....	20
2.2.3 Γ΄ περίοδος: 2009 έως σήμερα.	23
2.2.4 Ευρωπαϊκό Εξάμηνο.....	26
2.2.5 Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα σήμερα.	29
Κεφάλαιο τρίτο	33
Εθνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0».....	33
3.1 Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	33
3.2 Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.....	37
3.3 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»	40
3.3.1 Στόχοι- Στρατηγική-Οφέλη.	40
3.3.2 Πυλώνες και Άξονες.	42
3.3.3 Πυλώνας «Ψηφιακός Μετασχηματισμός».....	46
3.3.3.1 Περιγραφή των μεταρρυθμίσεων και των επενδύσεων κάθε άξονα.	50
Κεφάλαιο τέταρτο	58
Ψηφιακός μετασχηματισμός	58
4.1 Ορισμός Ψηφιακού Μετασχηματισμού	58
4.2 Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος (Άξονας 2.1)	59
4.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους (Άξονας 2.2)	60
4.4 Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων (Άξονας 2.3).....	61
4.5 Διδάγματα από την εφαρμογή πολιτικών Ψηφιακού Μετασχηματισμού.....	62
4.6 Διαχρονική σύγκριση των Ψηφιακών Στρατηγικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας	66
Κεφάλαιο πέμπτο	69
Συζήτηση	69

Βιβλιογραφία.....	71
Ελληνόγλωσση.....	71
Ξενόγλωσση.....	72
Ιστοσελίδες	75

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Το ελληνικό δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ 1884-2020.....	19
Διάγραμμα 2. Δομή δημοσίου χρέους (%) 2000-2010	20
Διάγραμμα 3. ΑΕΠ πραγματικό (%), Πληθωρισμός (%) 1980-2020	20

Εικόνες

Εικόνα 1. Διεργασίες Ευρωπαϊκό Εξάμηνο	30
Εικόνα 2. Από τα σχέδια έως την υλοποίηση. Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) – Πώς λειτουργεί	36
Εικόνα 3. Ποσοστό επίτευξης στόχων ΜΑΑ	37
Εικόνα 4. Οι έξι πυλώνες του ΜΑΑ	38
Εικόνα 5. Μερίδιο των εκτιμώμενων δαπανών του σχεδίου που συμβάλλουν σε κάθε πυλώνα πολιτικής	38
Εικόνα 6. Εκταμιεύσεις ΜΑΑ ανά πυλώνα σε εκατομμύρια ευρώ	39
Εικόνα 7. Συνολικοί επενδυτικοί πόροι που κινητοποιεί το Ταμείο Ανάκαμψης	46
Εικόνα 8. Το πλέγμα των διασυνδέσεων στον ψηφιακό μετασχηματισμό	61
Εικόνα 9. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός ως προοπτική αλληλεπίδρασης μεταξύ επιχειρήσεων, κοινωνίας και τεχνολογίας	62
Εικόνα 10. Μοντέλο επίτευξης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μέσω ψηφιακού μετασχηματισμού	66
Εικόνα 11. Στρατηγικοί στόχοι ψηφιακού μετασχηματισμού Ελλάδας 2011-2020	69
Εικόνα 12. Στρατηγικοί στόχοι ψηφιακού μετασχηματισμού ΕΕ 2006-2020	70

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ερευνά την εξέλιξη του ελληνικού δημοσίου χρέους, ξεκινώντας από την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, με σκοπό να σκιαγραφήσει τις αιτίες της σημερινής οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας και να παραθέσει τα διδάγματα από την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας. Επίσης, παρουσιάζεται το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» καθώς η έρευνα εστιάζει στα επερχόμενα μέτρα ψηφιακού μετασχηματισμού ως αναπτυξιακή πολιτική. Η μέθοδος έρευνας είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση. Η εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο ψηφιακός μετασχηματισμός, που προβλέπει το σχέδιο Ελλάδα 2.0, μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά στην αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας, εφόσον αποφευχθούν οι λάθος παρελθοντικές πολιτικές .

Λέξεις κλειδιά: ελληνικό δημόσιο χρέος, ψηφιακός μετασχηματισμός, Ελλάδα 2.0

Lessons from the course of the Greek public debt and Digital transformation, in the context of the National Recovery and Resilience Plan Greece 2.0, as a development policy

Panagiotis Karountzos

Abstract

This paper investigates the evolution of the Greek public debt, starting with the country's accession to the EMU, with the aim of outlining the causes of Greece's current economic situation and quoting the lessons learned from the country's European course. Also, is presented the National Recovery and Resilience Plan "Greece 2.0" as the research focuses on upcoming digital transformation measures as a development policy. The research method is literature review. The paper concludes that the digital transformation, foreseen by the Greece 2.0 project, can contribute effectively to the development course of the Greek economy, as long as the wrong past policies are avoided.

Key words: Greek public debt, digital transformation, Greece 2.0

Εισαγωγή

Η Ελλάδα εξέρχεται από μια περίοδο δεκαετούς περιδίνησης: η κρίση χρέους που χτύπησε την πόρτα της ελληνικής οικονομίας το 2009, προερχόμενη από δημοσιονομικές ανισορροπίες, εξωγενείς πιέσεις του διεθνούς περιβάλλοντος αλλά κυρίως από έλλειψη διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων οδήγησε σε μνημονιακές πολιτικές. Την αναιμική ανάκαμψη ανέκοψε η πανδημική υγειονομική κρίση Covid-19. Ως αποτέλεσμα, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώθηκε κατά 21,8% το 2007-2021 (ενώ στην ΕΕ ως σύνολο αυξήθηκε κατά 9,1%). Ένας παραστατικός τρόπος περιγραφής της απότομης οικονομικής υποβάθμισης της χώρας είναι ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας, το οποίο το 2006 είχε φτάσει το 97,8% του μέσου όρου της ΕΕ (σε όρους αγοραστικής δύναμης), είχε πέσει το 2020 στο 62,4%. Ο Έλληνας πολίτης έχει την μισή αγοραστική δύναμη σε σχέση με τον μέσο Ευρωπαίο σε μια περίοδο καλπάζοντος πληθωρισμού. Το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας είναι το «σωσίβιο» που θα πρέπει δράξει η ελληνική οικονομία για να διαβεί την «φουρτούνα» των αιφνίδιων κυματισμών παγκοσμίων κρίσεων. Στην εργασία παρατίθενται τα διδάγματα από την έως τώρα πορεία του ελληνικού δημοσίου χρέους, με σκοπό να εντοπιστούν οι αιτίες που οδήγησαν στην σημερινή κατάσταση και στη συνέχεια εξετάζεται, ως αναπτυξιακή πολιτική, ο ψηφιακός μετασχηματισμός στο πλαίσιο του το Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0».

Ως μέθοδος έρευνας χρησιμοποιείται η βιβλιογραφική έρευνα.

Η εργασία δομείται ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά τα ερευνητικά ερωτήματα που απαντάει η εργασία καθώς και ο σκοπός της και η σημαντικότητα της ως προς την συνεισφορά της στην επιστημονική γνώση.

Στη συνέχεια στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη των δημοσιονομικών θεσμών και των πολιτικών της Ελλάδας, από την στιγμή που υπέβαλε αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ έως σήμερα καθώς και τα διδάγματα από αυτή την πορεία.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0».

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ψηφιακός μετασχηματισμός.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται συζήτηση σχετικά με τα διδάγματα πολιτικής από την πορεία του ελληνικού χρέους και τον ψηφιακό μετασχηματισμό της χώρας στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0».

Κεφάλαιο πρώτο

Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα και σημαντικότητα της εργασίας

Ο στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να διερευνήσει τις αιτίες που οδήγησαν στην σημερινή κατάσταση την ελληνική οικονομία με βάση τα διδάγματα από την μελέτη της πορείας του ελληνικού χρέους. Στόχος της εργασίας είναι αφού ερευνήσει τις μεταβολές που έγιναν στους δημοσιονομικούς θεσμούς και πολιτικές της Ελλάδας, μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), να αναδείξει τις αιτίες που οδήγησαν στην έκρηξη του δημοσίου χρέους, καθώς και να καταδείξει την δυναμική από τον επερχόμενο ψηφιακό μετασχηματισμό, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», ως αναπτυξιακή πολιτική.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας οργανισμός που διαρκώς εξελίσσεται προσπαθώντας να υπερβεί τα εμπόδια της κάθε εποχής. Σε αυτή την αλλαγή συμπαρασύρει και τα κράτη μέλη της εκούσια ή ακούσια. Με νωπές τις μνήμες από το ενδεχόμενο του GREXIT, με την Μεγάλη Βρετανία να αποχαιρετά την ευρωπαϊκή παρέα, με ένα πόλεμο σε ευρωπαϊκό έδαφος, και με μια ακόμη σειρά προβλημάτων, όπως ο υψηλός πληθωρισμός, το μεταναστευτικό και το ενεργειακό, οι ιθύνοντες για την πορεία της Ένωσης θα πρέπει να πάρουν «γενναίες» αποφάσεις. Οι αποφάσεις που επιβάλλει το τρέχον πλαίσιο, θα επηρεάσουν και την Ελλάδα, γι' αυτό το ζήτημα που πραγματεύεται η εργασία είναι σημαντικό.

Τίθεται, επομένως τα εξής ερωτήματα:

- πως θα προσαρμοστούν οι δημοσιονομικοί θεσμοί και εν γένει οι πολιτικές της Ελλάδας στις ευρωπαϊκές επιταγές, σε αυτή την χρονική στιγμή με βάση τα διδάγματα από την έως τώρα ιστορική τους εξέλιξη;

- πως ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να συνδράμει στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδος;

Η εργασία είναι σημαντική και συμβάλλει στην επιστημονική γνώση διότι υπάρχει κενό στην έρευνα σε αυτό το πεδίο.

Η πλειονότητα της αρθογραφίας εξετάζει κατά κύριο λόγο το πώς εξελίχθηκε το οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ γίνεται μικρή αναφορά στο πως

επηρεάστηκε η Ελλάδα διαχρονικά από την συμμετοχή της. Η συμβολή της εργασίας στην έρευνα έγκειται στο γεγονός ότι υπάρχει κενό στη συσχέτιση της ιστορικής εξέλιξης των δημοσιονομικών θεσμών και των πολιτικών και της Ελλάδας και της τρέχουσας κατάστασης. Επίσης ερευνητικό κενό υπάρχει στην δυναμική της αναπτυξιακής πολιτικής του ψηφιακού μετασχηματισμού στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0».

Κεφάλαιο δεύτερο

Δημόσιο χρέος Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό, αφού γίνει μια σύντομη αναφορά σε βασικά μικροοικονομικά μεγέθη, παρουσιάζεται η πορεία του δημοσίου χρέους της Ελλάδας και τα διδάγματα πολιτικής που φανερώνονται από αυτή την διαδρομή.

2.1 Μακροοικονομικά μεγέθη

2.1.1 Δημοσιονομικό Έλλειμμα.

Ο προσδιορισμός του δημοσιονομικού ελλείμματος προκύπτει ως η αρνητική διαφορά των δημοσίων δαπανών από τα δημόσια έσοδα. Κατά τον Καραβίτη (2008) δεν υπάρχει σαφής προσδιορισμός της έννοιας δημοσίων δαπανών. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα χρηματοδοτούνται με τους εξής τρεις τρόπους:

α. Με αύξηση της προσφοράς χρήματος, δηλαδή με την «κοπή νέου χρήματος» από την Κεντρική Τράπεζα. Η πρακτική αυτή προκαλεί πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη μέλη της, δεν μπορούν να ακολουθήσουν αυτόνομα αυτή την πολιτική, καθόσον η προσφορά χρήματος γίνεται αποκλειστικά από τη Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

β. Με εσωτερικό δανεισμό, δηλαδή με την έκδοση κρατικών ομολόγων. Με αυτό τον τρόπο το κράτος διαθέτει τα κρατικά ομόλογα στις τράπεζες και στους πολίτες, υποσχόμενο να τους επιστρέψει τα χρήματα με τόκο στο μέλλον.

γ. Με εξωτερικό δανεισμό, όπου το κράτος συνάπτει δάνεια με χρηματοπιστωτικούς φορείς του εξωτερικού (π.χ ξένες τράπεζες, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο).

Η χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων με δανεισμό εσωτερικό ή εξωτερικό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσίου χρέους (Ψειρίδου, Λιανός, 2015).

2.1.2 Δημόσιο χρέος.

Δημόσιο χρέος είναι ένας οικονομικός δείκτης που προσδιορίζει τον υφιστάμενο δανεισμό του Δημοσίου σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, είθισται να

υπολογίζεται στο τέλος κάθε έτους. Το δημόσιο χρέος δημιουργείται με τον δημόσιο δανεισμό, και υπολογίζεται ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Προκύπτει ως ο λόγος του Δημοσίου Χρέους προς το ΑΕΠ του έτους. Κατά τον Βαβούρα (1993), προκύπτουν διάφορα ερωτήματα ως προς το τι πρέπει να περιλαμβάνει ο όρος δημόσιο χρέος, με βασικό ζήτημα εάν περιλαμβάνει μόνο το χρέος της γενικής κυβέρνησης ή εάν περιλαμβάνει και το χρέος του ευρύτερου δημοσίου τομέα.

Το δημόσιο χρέος διακρίνεται σε ακαθάριστο δημόσιο χρέος, δηλαδή το σύνολο του δημοσίου χρέους και στο καθαρό δημόσιο χρέος το οποίο προκύπτει ύστερα από την αφαίρεση των απαιτήσεων του δημοσίου έναντι τρίτων (Καραβίτης, 2008).

Σύμφωνα με τον ορισμό της Συνθήκης του Μάαστριχτ, το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ορίζεται ως το ακαθάριστο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης αφαιρώντας όμως τα διαθέσιμα των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης και τις συμμετοχές της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς. Το ακαθάριστο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης περιλαμβάνει το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης και το χρέος των Δημόσιων Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το δημόσιο χρέος εξετάζεται σε συνάρτηση με το ΑΕΠ της χώρας, έτσι θα γίνει μια σύντομη αναφορά στο πως υπολογίζεται το ΑΕΠ.

2.1.3 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ).

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της οικονομίας μιας χώρας είναι το σύνολο των τελικών προϊόντων (αγαθών), υλικών και υπηρεσιών, που παράγονται στη χώρα αυτή μέσα σε μία χρονική περίοδο, συνήθως σε ένα έτος. Το ονομαστικό ΑΕΠ είναι η εκτίμηση του παραγομένου προϊόντος σε τιμές όπως αυτές διαμορφώνονται στην αγορά, δηλαδή σε τρέχουσες τιμές. Το πραγματικό ΑΕΠ είναι η εκτίμηση του παραγομένου προϊόντος αφού ληφθεί υπόψη η μεταβολή των τιμών και γίνει η κατάλληλη προσαρμογή με τον αποπληθωριστή τιμών. Η μέτρηση του ΑΕΠ μπορεί να γίνει με τρεις διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι στην πραγματικότητα είναι τρεις πλευρές της ίδιας διαδικασίας. Ένας τρόπος είναι η άθροιση της αξία της

παραγωγής όπως φθάνει στους αγοραστές, είτε είναι καταναλωτές είτε είναι επιχειρήσεις, δηλαδή το άθροισμα της αξίας των τελικών προϊόντων. Ένας άλλος τρόπος είναι να αθροισθούν τα εισοδήματα που δημιουργήθηκαν στη διαδικασία της παραγωγής. Ο τρίτος τρόπος είναι να υπολογιστεί το σύνολο των δαπανών για την αγορά των παραγομένων προϊόντων. Ο μαθηματικός τύπος υπολογισμού του ΑΕΠ ως δαπάνη είναι: $Y = C + I + G + (X - M)$ όπου, $Y = \text{ΑΕΠ}$, $C = \text{Κατανάλωση}$, $I = \text{Επένδυση}$, $G = \text{Κρατικές δαπάνες}$, $X = \text{Εισαγωγές}$ και $M = \text{Εξαγωγές}$ (Mankiw, 2002).

Το δημόσιο έλλειμμα προκαλεί αύξηση του δημοσίου χρέους. Το άθροισμα των προγενέστερων ελλειμμάτων και πλεονασμάτων δίνει το μέγεθος του δημοσίου χρέους. Το δημόσιο χρέος εξετάζεται σε σχέση με το ΑΕΠ (ΧΡΕΟΣ/ΑΕΠ %). Η αύξηση του ΑΕΠ, του ρυθμού ανάπτυξης και του πληθωρισμού έχουν ως αποτέλεσμα την μείωση του δημοσίου χρέους, ενώ η αύξηση του επιτοκίου προκαλεί την αύξηση του δημοσίου χρέους.

2.1.4 Ελληνικό Δημόσιο χρέος.

Η περίπτωση του ελληνικού χρέους είναι δύσκολη να μελετηθεί διότι τα δεδομένα για το χρέος που παρουσιάζει η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ) δεν είναι αξιόπιστα. Η Ελλάδα πολλές φορές υπέβαλλε στην Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία δεδομένα που δεν παρουσιάζαν την πραγματική κατάσταση και πάρα τις εκκλήσεις της Ευρώπης συνεχίστηκε αυτή η πρακτική. Το γεγονός αυτό οδήγησε το Συμβούλιο Οικονομικών Υποθέσεων της ΕΕ στις 10 Νοεμβρίου 2009 να εκφράσει «την λύπη του» για την περίπτωση της Ελλάδας και κάλεσε την Επιτροπή να συντάξει μια έκθεση που να αντικατοπτρίζει την πραγματική κατάσταση και να προτείνει μέτρα αντιμετώπισης

(https://www.statistics.gr/documents/20181/1245979/COMMISSION_REPORT_ON_DEFICIT_DEBT.pdf/be639286-313b-404b-87c4-36b13d975d4d).

Διάγραμμα 1: Το ελληνικό δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ 1884-2020

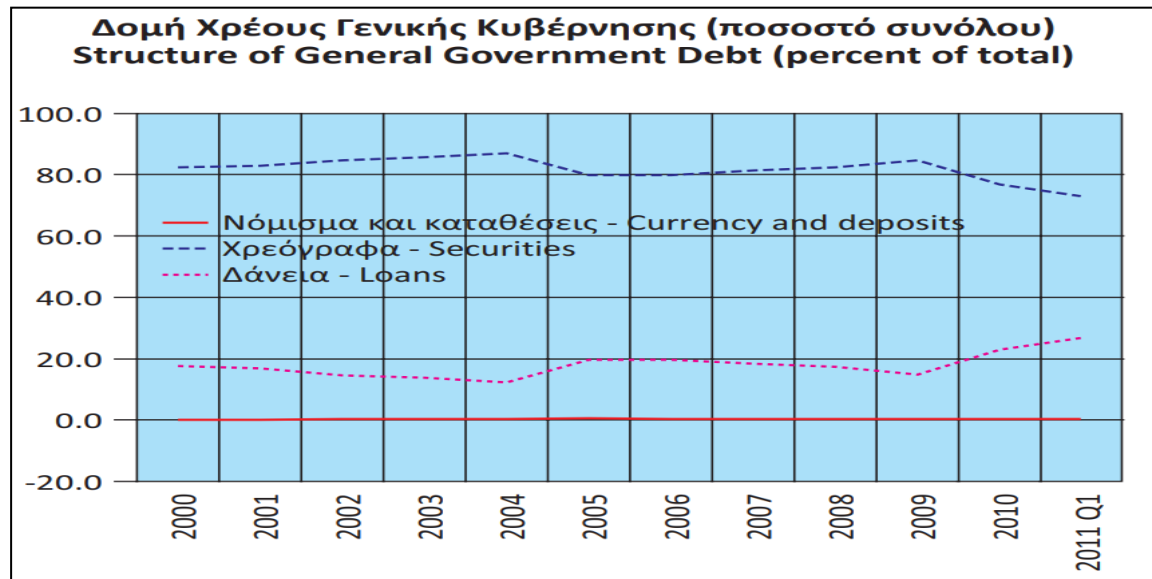
Πηγή: <https://jodi.graphics/1162>

Το παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζει την διαχρονική εξέλιξη του ελληνικού δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 1880 έως σήμερα. Μια πρώτη ματιά φανερώνει την έκρηξη του δημόσιου χρέους την τελευταία εικοσαετία, που επικρέμεται σαν δαμόκλειος σπάθη επάνω από το κεφάλι της ελληνικής κοινωνίας.

Το διάστημα 1994-2000 η Ελλάδα ακολουθούσε οικονομική πολιτική με σκοπό να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα, για να επιτύχει την είσοδο της στην ΟΝΕ σύμφωνα με τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Έτσι επιτεύχθηκαν πρωτογενή πλεονάσματα, που συνεχίστηκαν έως το 2002, καθώς οι δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούνταν με δημόσια έσοδα (φόρους) και όχι από δημόσιο δανεισμό. Μετά την θετική αυτή περίοδο η εικόνα αντιστρέφεται. Σύμφωνα με τους Αργεΐτη, Δαφέρμο και Νικολαΐδη (2011), η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη εξασφάλισε στο δημόσιο τομέα εύκολη και φθηνή πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές χρήματος. Επιπλέον, το εύφορο κλίμα, που δημιουργήθηκε από τους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης οδήγησε στην αύξηση του δανεισμού και την διεύρυνση των ελλειμμάτων. Το ελληνικό δημόσιο για να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες του στρέφεται είτε στον δανεισμό είτε στην έκδοση ομολόγων, καθώς

δεν έχει την δυνατότητα έκδοσης νέου χρήματος. Στο διάγραμμα 2 φαίνεται η αντίστροφη πορεία των δύο πηγών χρηματοδότησης.

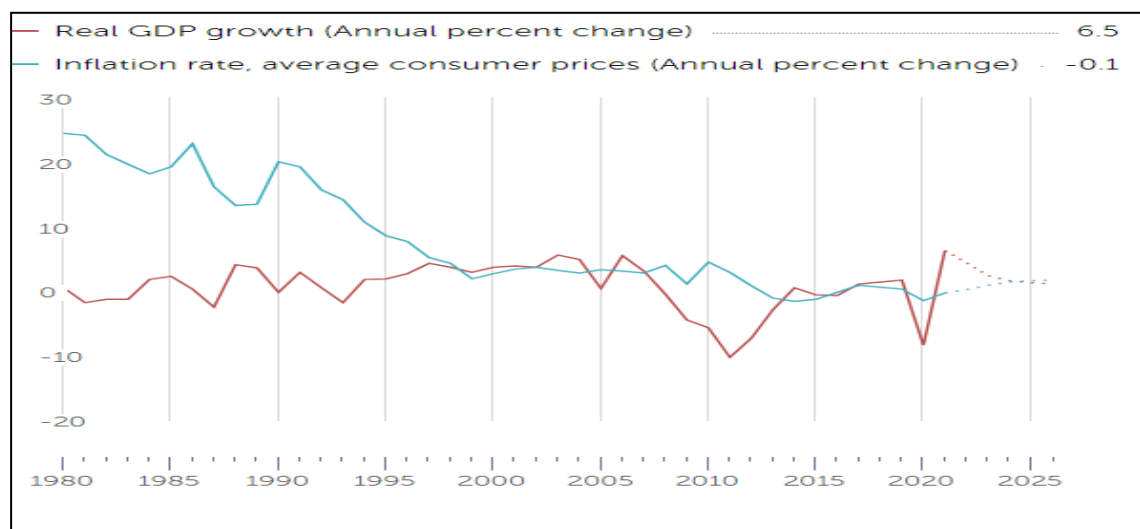
Διάγραμμα 2: Δομή δημοσίου χρέους (%) 2000-2010

Πηγή: ΕΣΥΕ

Το γεγονός ότι η προσφορά χρήματος καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), έχει ως αποτέλεσμα την χαμηλό πληθωρισμό. Στο διάγραμμα 3 φαίνεται η σταθερή πορεία του πληθωρισμού μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ.

Διάγραμμα 3: ΑΕΠ πραγματικό(%), Πληθωρισμός(%) 1980-2020

Πηγή: ΔΝΤ

Τα έτη 2005-2006 παρατηρείται μια μείωση του χρέους, που προήλθε από μείωση των πρωτογενών δαπανών, ωστόσο αυτή η εικόνα δεν έπεισε τους Ευρωπαίους εταίρους καθώς θεώρησαν ότι τα στατιστικά στοιχεία δεν είναι ακριβή, γι' αυτό έθεσαν την ελληνική οικονομία σε επιτήρηση.

Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας αυξάνεται συνεχώς τα τελευταία σαράντα χρόνια σύμφωνα με το διάγραμμα 1. Το γεγονός ότι δεν εκτροχιάστηκε έως το 2010 οφείλεται στην αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, που έκρυβε τον κίνδυνο που ελλόχευε στις πολιτικές που χρηματοδοτούσαν τις κρατικές δαπάνες με δανεισμό. Από το 2005 και μετά παρατηρείται πτώση του ρυθμού ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ (όπως φανερώνει και το διάγραμμα 3) σύμφωνα με στοιχεία του ΔΝΤ.

Το 2010 παρατηρείται πτώση του ΑΕΠ τόσο του ονομαστικού όσο και του πραγματικού και κατακόρυφη αύξηση του δημοσίου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ο «βασιλιάς πλέον είναι γυμνός», καθώς παρουσιάζεται η πραγματική εικόνα της ελληνικής οικονομίας, ύστερα από αναδιαμόρφωση του ΑΕΠ και του δημοσίου χρέους κατ' απαίτηση των Ευρωπαίων εταίρων. Το γεγονός ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση χτύπησε την Ελλάδα το 2009 σε συνδυασμό με τις στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας και το υψηλό χρέος, οδήγησαν την χώρα σε μια δεκαετή περιδίνηση μνημονιακών πολιτικών.

Η κρίση που έπληξε την ελληνική οικονομία ανέδειξε την κορυφή του προβλήματος, που είχε δημιουργηθεί από πολιτικές των προηγούμενων ετών. Για να γίνει αντιληπτό πως αυτές οι πολιτικές συνετέλεσαν στην διαμόρφωση του προβλήματος γίνεται μια αναδρομή στην μεταβολή των δημοσιονομικών θεσμών της Ελλάδας μετά την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) μέχρι σήμερα.

2.2 Η μεταβολή των δημοσιονομικών θεσμών και πολιτικών στην Ελλάδα μετά την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η αλλαγή των δημοσιονομικών θεσμών και πολιτικών της Ελλάδας κατά χρονικές περιόδους ως εξής:

Α΄ περίοδος: 1962-1980, Β΄ περίοδος: 1981-2008 και Γ΄ περίοδος: 2009 έως σήμερα.

2.2.1 Α΄ περίοδος: 1962-1980.

Στις 25 Μαρτίου 1957 με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης, ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και έπειτα από δύο χρόνια η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλλε αίτημα σύνδεσης με την νέα κοινότητα, που ικανοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 1962. Το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967 πάγωσε τις διαδικασίες στην «τρέχουσα διαχείριση» της συμφωνίας. Στα πρώτα βήματα της στον ευρωπαϊκό χώρο η Ελλάδα παρουσιάζει υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές, και δημιουργία θετικού κλίματος για ασφαλείς επενδύσεις στο εσωτερικό. Η εικόνα αυτή αντιστρέφεται μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974, που συνέπεσε με παγκόσμια οικονομική ύφεση, όπου ο ρυθμός πληθωρισμού είναι πολύ υψηλότερος από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Τα επόμενα έτη χαρακτηρίζονται από επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, διόγκωση του δημοσίου τομέα και πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας, μιας οικονομίας με έντονο αγροτικό χαρακτήρα και ασθενή βιομηχανία. Παρά την υστέρηση του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, την 1η Ιανουαρίου 1981 η Ελλάδα γίνεται επίσημα το δέκατο μέλος της ΕΟΚ, έχοντας μια μεταβατική περίοδο επτά ετών για να εφαρμόσει τους όρους της συνθήκης και τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις που συνοδεύουν τις κοινοτικές επιδοτήσεις (Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος, 2018: 39-49).

2.2.2 Β΄ περίοδος: 1981-2008.

1981-1985: Ενώ δεν είχε στεγνώσει το μελάνι της υπογραφής με την οποία η Ελλάδα προσχώρησε στην ΕΟΚ, εξελέγη η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Η πολιτική της νέας κυβέρνησης εστίαζε στην περαιτέρω αύξηση του δημοσίου τομέα και στον παρεμβατισμό στην αγορά, πολιτική η οποία ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη με αυτή της ΕΟΚ: ελεύθερη αγορά και ενίσχυση του ανταγωνισμού, περιορισμός του κράτους πρόνοιας και του δημοσίου τομέα. Η Ελλάδα διένυε μια μεταβατική περίοδο κατά την οποία όφειλε να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις του νέου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος που είχε ενταχθεί. Παρά τις δεσμεύσεις της, δεν

προχώρησε στις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές, αγκυλωμένη στην πολιτική της διεύρυνσης του δημοσίου τομέα, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσει την κρίση του 1985 με κύρια χαρακτηριστικά την χειροτέρευση του ισοζυγίου πληρωμών και τον υψηλό πληθωρισμό (Τσούκαλης, 1998:75).

1985-1990: Σε αυτή την πενταετία η πολιτική της Ελλάδας κάνει μια φιλοευρωπαϊκή στροφή, χάρη στην χορήγηση δανείου από την ΕΟΚ και την έγκριση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ). Παρά τις αυξημένες χρηματοδοτικές ροές, η χώρα το 1990 βρισκόταν σε κακή δημοσιονομική θέση, με πολύ χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης μόλις 1,4%, ενώ την προηγούμενη δεκαετία αναπτυσσόταν με ρυθμό 4,7%, και με ρυθμό πληθωρισμού 20,4%. Έτσι αναγκάστηκε, για δεύτερη φορά, να προσφύγει σε κοινοτικό δανεισμό. Αφενός το αναπτυξιακό χάσμα που την χώριζε από τις υπόλοιπες χώρες της κοινότητας και αφετέρου οι πολιτικές που δεν αύξησαν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, κλυδώνιζαν το οικοδόμημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος, 2018: 56-57).

1991-2000: Ένα βήμα ακόμη προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έκανε η Ελλάδα στις 31 Ιουλίου 1992 με την επικύρωση από την Βουλή της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ), γνωστή ως Συνθήκη του Maastricht. Η εν λόγω συνθήκη όριζε τις προϋποθέσεις-κριτήρια σύγκλισης που έπρεπε να τηρούν τα κράτη μέλη για να ενταχθούν στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) ως εξής:

Ο μέσος πληθωρισμός δεν πρέπει να ξεπερνά 1,5% τον μέσο όρο των τριών κρατών με το χαμηλότερο πληθωρισμό.

Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν πρέπει να ξεπερνούν 2% το μέσο όρο των τριών καλύτερων επιδόσεων των κρατών μελών.

Το έλλειμμα του προϋπολογισμού για τις δημόσιες δαπάνες δεν πρέπει να ξεπερνά το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ).

Το δημόσιο χρέος δεν πρέπει να ξεπερνά το 30% του ΑΕΠ (Λιαργκόβας, Παπαγεωργίου, 2021).

Το 1990 η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας προσπάθησε να εναρμονίσει την πολιτική της με τα κριτήρια σύγκλισης εγκαινιάζοντας την πολιτική της

«σκληρής δραχμής», που εστίαζε στην μείωση των δημοσίων δαπανών. Το 1993 υπέβαλλε το πρώτο σχέδιο σύγκλισης το οποίο δεν συμβάδιζε με την ελληνική πραγματικότητα και δεν μπόρεσε να προχωρήσει τις επιδιωκόμενες δημοσιονομικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, έτσι απέτυχε. Η διάδοχη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ακολούθησε πιο μετριοπαθή πολιτική που εστίαζε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων με αποτέλεσμα να επιτευχθεί ρυθμός ανάπτυξης υψηλότερος από τον αναμενόμενο, να μειωθεί ο πληθωρισμός, το έλλειμμα και το δημόσιο χρέος. Το 1997 η Τράπεζα της Ελλάδος απέκτησε την ανεξαρτησία της και το 1998 η δραχμή εισήλθε στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ). Τον Ιανουάριο του 2001 η Ελλάδα, πληρώντας τυπικά τα κριτήρια σύγκλισης, εισήλθε στην Ευρωζώνη (Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος, 2018: 57-58). Η ονομαστική σύγκλιση επετεύχθη χάρη στην περιοριστική νομισματική πολιτική των ετών 1994-1999, που κράτησε χαμηλά τον ρυθμό πληθωρισμού. Επίσης σημαντικές ήταν οι διαρθρωτικές αλλαγές που έγιναν στο τραπεζικό σύστημα: η ίδρυση δευτερογενούς αγοράς ομολόγων, η παύση της χρηματοδότησης του ελληνικού δημοσίου από την Τράπεζα της Ελλάδος, η ολοκλήρωση της απελευθέρωσης του τραπεζικού συστήματος και της καταναλωτικής πίστης καθώς και η απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων. Η Ελλάδα θυσίασε την ελευθέρια άσκησης οικονομικής πολιτικής με την είσοδο της στο ευρώ, εξασφαλίζοντας φθηνό δανεισμό και θέτοντας την βάση για την εξυγίανση της οικονομίας μέσω ενός νέου εξωστρεφούς παραγωγικού προτύπου. Ωστόσο, η είσοδος στο ευρώ και η άρση των βραχυχρόνιων περιορισμών απαιτούσε την εισαγωγή αυστηρών μακροπρόθεσμων προσαρμογών. Η άσκηση κοντόφθαλμης πολιτικής, που δεν εστίαζε στην δημοσιονομική πειθαρχία, στη συνετή εισοδηματική πολιτική και στην αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας καθώς και η μη θεσμοθέτηση και εφαρμογή των μακροπρόθεσμων προσαρμογών, εγκυμονούσε κινδύνους για την ελληνική οικονομία, τα αποτελέσματα των οποίων φάνηκαν μετά από λίγα χρόνια, όταν η παγκόσμια κρίση χτύπησε την πόρτα της Ελλάδας (Τράπεζα της Ελλάδος 2014:14-15).

2001-2008: Σε αυτή την επταετία η ελληνική οικονομία αυξάνεται ετησίως κατά μέσο όρο με ρυθμό 4,2%. Η ανάπτυξη προερχόταν κυρίως από την εγχώρια

ζήτηση και οι επενδύσεις κατά κύριο λόγο αφορούσαν κατοικίες λόγω των χαμηλότοκων στεγαστικών δανείων. Ο πληθωρισμός παρέμενε σε χαμηλά επίπεδα γύρω στο 3%, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης και ο δανεισμός αυξάνονται διαρκώς ενώ η διεθνής ανταγωνιστικότητα της χώρας ολισθαίνει.

Η πολιτική που ακολούθησε η χώρα από το 1991 έως το 2008, ωθούμενη από τις δεσμεύσεις της στην ΟΝΕ, εστίασε στα κριτήρια ονομαστικής σύγκλισης μέσω νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, χωρίς να προωθήσει την πραγματική σύγκλιση σχετικά με την ποιότητα των δημοσίων οικονομικών, τη λειτουργία των αγορών και την κρατική παρέμβαση (Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος, 2018: 56-57).

2.2.3 Γ' περίοδος: 2009 έως σήμερα.

Η μεταρρυθμιστική αδράνεια και η ατολία των κυβερνήσεων να προχωρήσουν σε διαρθρωτικές αλλαγές, η δημοσιονομική χαλάρωση και το δυσβάστακτο χρέος είναι τα χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας που ξεσκέπασε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2009.

Η διεθνής κρίση εκδηλώθηκε ως κρίση ρευστότητας, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να αδυνατεί να βρει χρηματοδότηση των δαπανών της στις διεθνείς αγορές. Σε αυτό το αδιέξοδο βρισκόμενη, η χώρα προσέφυγε στον μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Τρία Μνημόνια υπεγράφησαν μεταξύ του μηχανισμού στήριξης των πιστωτών και της Ελλάδας τα έτη 2010, 2012 και 2015 και χορηγήθηκε το μεγαλύτερο δάνειο που έχει χορηγηθεί παγκοσμίως με το ποσό να υπερβαίνει τα τριακόσια δισεκατομμύρια ευρώ. Το πρώτο Μνημόνιο αντιμετώπιζε το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας ως πρόβλημα ρευστότητας ενώ τα δύο επόμενα ως πρόβλημα φερεγγυότητας. Σε κάθε περίπτωση το ζητούμενο από τους πιστωτές ήταν να επιταχυνθούν οι μεταρρυθμίσεις που θα έκαναν την ελληνική οικονομία ανταγωνιστική, ικανή να επιστρέψει στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου (Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος, 2018: 67-72).

Ο Mavroudeas (2016:307-327) εξηγεί τα αίτια της ελληνικής κρίσης από τρεις οπτικές γωνίες: η συμβατική άποψη θεωρεί την ελληνική κρίση συγκυριακή,

ανεξάρτητη από την παγκόσμια κρίση, προερχόμενη από λάθος επιλογές κατά την άσκηση εθνικής πολιτικής. Η ριζοσπαστική οπτική αντιμετωπίζει την ελληνική κρίση ως ένα ενδιάμεσο μείγμα συγκυριακών και δομικών αιτιών. Θεωρεί ότι οι ελλείψεις εθνικές πολιτικές σε συνδυασμό με την παγκόσμια τάση χρηματιστικοποίησης της οικονομίας ανέδειξαν τις αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με την μαρξιστική θεώρηση η ελληνική κρίση προήλθε από την παγκόσμια κρίση και οφείλεται στην εγγενή αδυναμία του καπιταλιστικού συστήματος πτώσης του ποσοστού κέρδους λόγω αύξησης της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου. Η υποδεέστερη θέση της Ελλάδος, έναντι των χωρών που αποτελούν τον σκληρό πυρήνα της Ένωσης, επιδείνωσε περαιτέρω τις τάσεις δομικής κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος. Ανεξάρτητα από την οπτική ερμηνείας, το σίγουρο είναι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αποκάλυψε τις διαρθρωτικές και διαχρονικές ελλείψεις της ελληνικής οικονομίας που αποτυπώθηκαν στο πρόβλημα των διδύμων ελλειμμάτων. Η αναποτελεσματικότητα της λειτουργίας των κρατικών επιχειρήσεων, λόγω της απροθυμίας της πολιτικής για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, επιδείνωσε την κατάσταση των δημόσιων οικονομικών. Οι κρατικές επιχειρήσεις, δεδομένου ότι το κράτος δεν μπορούσε να χρηματοδοτήσει επαρκώς τη λειτουργία τους, εισήλθαν σε μια φάση σταδιακού οικονομικού εξορθολογισμού και εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό περιβάλλον κατά την διάρκεια της κρίσης. Παρά την προσπάθεια αυτή, η ανάγκη για ριζικές θεσμικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των κρατικών επιχειρήσεων παραμένει (Triantoropoulos & Staikoyras, 2017:358-382).

Τα τρία προγράμματα οικονομικής προσαρμογής (μνημόνια) συνέβαλαν αποφασιστικά στην εξάλειψη των σημαντικότερων οικονομικών ανισορροπιών, ενώ το δημόσιο χρέος έχει αναχρηματοδοτηθεί από τους δανειακούς πόρους που διατέθηκαν από τους εταίρους της Ελλάδας στο πλαίσιο των τριών προγραμμάτων προσαρμογής με πολύ ευνοϊκούς όρους, και διακρατείται σε πολύ μεγάλο ποσοστό από διεθνείς οργανισμούς, κυρίως τον ESM-Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας, που είναι πλέον ο ευρωπαϊκός οργανισμός με τη μεγαλύτερη έκθεση στο ελληνικό δημόσιο χρέος, και δευτερευόντως το Ευρωσύστημα και το ΔΝΤ, προς το οποίο το Νοέμβριο του 2019 αποπληρώθηκε ήδη μέρος του χρέους), καθώς και από κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ.

Σύμφωνα με τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (Στουρνάρας, 2022) η διάρκεια και η ένταση της ελληνικής κρίσης μπορούν να αποδοθούν σε επτά παράγοντες:

«Πρώτον, η δημοσιονομική προσαρμογή ήταν πρωτόγνωρη σε μέγεθος και ταχύτητα επειδή οι αρχικές μακροοικονομικές ανισορροπίες (δημοσιονομική και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών) ήταν πολύ μεγαλύτερες στην Ελλάδα σε σχέση με άλλα κράτη-μέλη. Επίσης η προσπάθεια εστίασε στην αύξηση της φορολογίας παρά στη μείωση δαπανών και τις αναπτυξιακές μεταρρυθμίσεις.

Δεύτερον, η οικονομία εγκλωβίστηκε σε ένα φαύλο κύκλο λιτότητας και ύφεσης επειδή οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές ήταν χαμηλότεροι από την αρχική πρόβλεψη.

Τρίτον, οι μισθοί μειώθηκαν νωρίτερα και εντονότερα από ό,τι οι τιμές. Τα νοικοκυριά αντιμετώπισαν μεγάλη μείωση της αγοραστικής τους δύναμης περιορίζοντας έτσι την ιδιωτική κατανάλωση.

Τέταρτον, τα μη εξυπηρετούμενα δανείων (ΜΕΔ), απόρροια κυρίως της ύφεσης, επιβάρυναν την κατάσταση. Το πρόβλημα επέτειναν περαιτέρω νομοθετικές παρεμβάσεις όπως η αναστολή των πλειστηριασμών πρώτης κατοικίας, η κατάχρηση του πλαισίου προστασίας από κατασχέσεις, καθώς και διάφορα άλλα νομικά και δικαστικά εμπόδια.

Πέμπτον, η ελληνική οικονομία μπορούσε να βγει από την κρίση το 2015, ωστόσο η καθυστέρηση στην υλοποίηση των συμφωνημένων μεταρρυθμίσεων, προερχόμενη από λαϊκισμό και αντίσταση συγκεκριμένων ομάδων συμφερόντων οδήγησαν στο τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, εκμηδενίζοντας την πρόοδο που είχε επιτευχθεί έως τότε.

Έκτον, η απόφαση που έλαβε το Eurogroup το Νοέμβριο του 2012 για περαιτέρω ελάφρυνση του ελληνικού χρέους εφαρμόστηκε με μεγάλη καθυστέρηση, τον Ιούνιο του 2018, παρά το ότι είχαν εκπληρωθεί όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις (προαπαιτούμενα) την άνοιξη του 2014. Η καθυστέρηση αυτή των εταίρων μείωσε τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και παρέτεινε την κρίση. Εάν η απόφαση ελάφρυνση του χρέους είχε εφαρμοστεί

στην αρχή του πρώτου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, ταυτόχρονα με την υλοποίηση αναπτυξιακών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και τη δημιουργία οργανισμού διαχείρισης στοιχείων ενεργητικού για την αντιμετώπιση των ΜΕΔ, θα είχαν μειωθεί οι απώλειες σε μισθούς και θέσεις εργασίας.

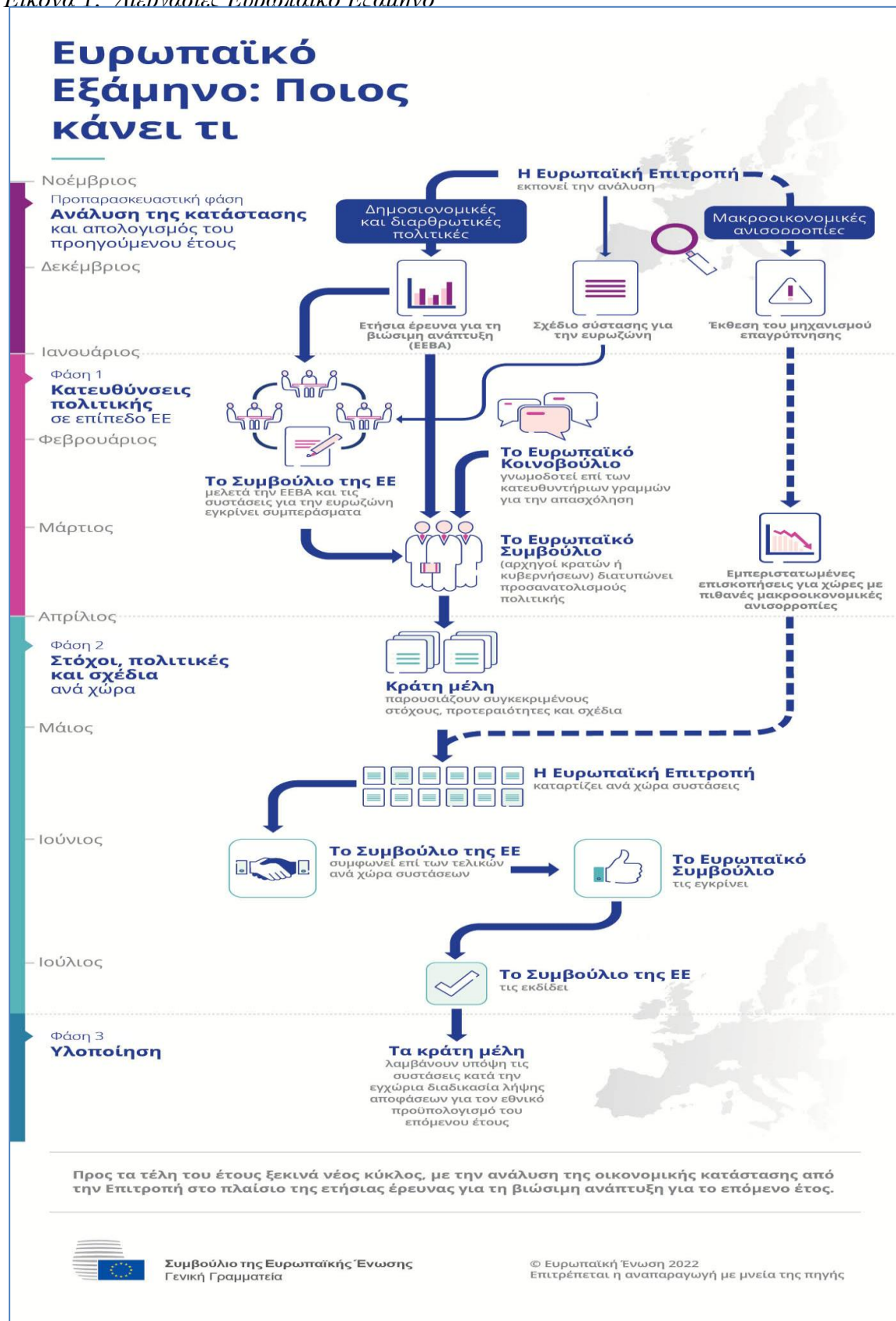
Έβδομον, όταν ξέσπασε η ελληνική κρίση, ΕΕ δεν διέθετε εργαλεία για την αποτροπή και την αντιμετώπιση της κρίσης. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) απέτυχε να περιορίσει τη συσσώρευση δημόσιου χρέους κατά την προ της κρίσης περίοδο. Δεν υπήρχε επαρκής παρακολούθηση και έλεγχος των μακροοικονομικών ανισορροπιών, όπως η εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους. Τα εργαλεία διαχείρισης και επίλυσης κρίσεων που διέθετε η ζώνη του ευρώ ήταν ελάχιστα ή ανύπαρκτα» (<https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=fc915812-ab24-47ab-9e60-a566653a1f42>).

2.2.4 Ευρωπαϊκό Εξάμηνο.

Η Συνθήκη του Maastricht δεν θέσπισε νέα θεσμικά όργανα άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία εναποτίθεται στις εθνικές κυβερνήσεις. Επίσης η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν έχει αρμοδιότητα να προβαίνει σε «σωστικές παρεμβάσεις» των υπερχρεωμένων κρατών μελών (Μαραβέγιας, Τσινισιζέλης, 2007). Ωστόσο η κρίση απέδειξε ότι απαιτείται δημοσιονομική πειθαρχία, συντονισμός των εθνικών οικονομικών πολιτικών και μηχανισμοί αντιμετώπισης κρίσεων κατευθυνόμενοι από κεντρικό επίπεδο. Εξωθούμενη από την πίεση της κρίσης η ΕΕ συνέστησε το 2010 ένα ρηξικέλευθο θεσμό, το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Αποτελεί ένα πλαίσιο συντονισμού δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών της Ένωσης για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», το οποίο πραγματοποιείται το πρώτο εξάμηνο κάθε έτους πριν την κατάρτιση των εθνικών προϋπολογισμών. Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο στοχεύει στην σύγκλιση και την σταθερότητα και στην αποτροπή των μακροοικονομικών ανισορροπιών στους κόλπους της Ένωσης. Επίσης συντονίζει τις εθνικές πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικές πολιτικές, παρακολουθεί την εφαρμογή σχεδίων

ανάκαμψης και ανθεκτικότητας των μελών, με στόχο την διασφάλιση υγιών οικονομικών και ανάπτυξης. Το Εξάμηνο θέτει χρονοδιάγραμμα, βάση του οποίου τα κράτη μέλη λαμβάνουν συμβουλές από την ΕΕ («κατευθύνσεις») και στη συνέχεια καταθέτουν σχέδια πολιτικής («εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων» και «προγράμματα σταθερότητας ή σύγκλισης»), προκειμένου να αξιολογηθούν σε επίπεδο ΕΕ. Αφού γίνει αξιολόγηση των εθνικών σχεδίων, διατυπώνονται προς τα κράτη μέλη συγκεκριμένες συστάσεις («συστάσεις ανά χώρα») αναφορικά με τις εθνικές τους δημοσιονομικές και μεταρρυθμιστικές πολιτικές. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εναρμονίσουν την κατάρτιση του προϋπολογισμού τους με τις συστάσεις που λαμβάνουν από την Ένωση. Εάν διαφαίνονται μακροχρόνιες ανισορροπίες μπορεί να διατυπωθούν συστάσεις για την εξισορρόπηση τους (<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-semester/0>). Οι διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο αποτυπώνονται συνοπτικά στην επόμενη εικόνα.

Εικόνα 1: Διεργασίες Ευρωπαϊκό Εξάμηνο

Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-semester/>

Συνεπώς, η δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδος από το 2011 και ένθεν οφείλει να εναρμονίζεται με το πλαίσιο που θέτει το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Ο ενωσιακός προϋπολογισμός αποτελεί για κάποια κράτη μέλη ένα εργαλείο ανάπτυξης ενώ για κάποια άλλα μέλη, και η Ελλάδα μεταξύ αυτών αντιμετωπίζεται ως εργαλείο αλληλεγγύης (Μαραβέγιας, 2016:529). Τα μέτρα που αναγκάστηκε να λάβει η χώρα για να λάβει την χρηματοδότηση στα πλαίσια των Μνημονίων αφενός και αφετέρου η εξέλιξη της στάσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για εναρμόνιση και σύγκλιση των εθνικών δημοσιονομικών θεσμών εντός πλαισίων, όπως είναι το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, είναι οι κινητήριες δυνάμεις που ώθησαν την εξέλιξη των δημοσιονομικών θεσμών και των πολιτικών της Ελλάδας από το 2009 έως σήμερα.

2.2.5 Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα σήμερα.

Το οικοδόμημα που λέγεται Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει κατά τον Μούση (2018:579) το «σύνδρομο της συνεχούς εξέλιξης» διότι οι κοινές πολιτικές βρίσκονται σε διαδικασία συνεχούς εξέλιξης με σκοπό να φθάσουν στην ολοκλήρωση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια μεταπολιτειολογική κατηγορία η εξέλιξη της οποίας δεν εξαρτάται από την υπαγωγή των μελών της σε μια υπερκείμενη πολιτική εξουσία, αλλά από την διατήρηση των ιδιοτήτων εκείνων που δίνουν την δυνατότητα στα μέλη να επιβιώνουν ως διακριτές πολιτείες (Σιούσιουρας, Χαζάκης, 2009:326). Η πολιτική ανταπόκριση στο πολυεπίπεδο πλαίσιο της ΕΕ είναι ένα περίπλοκο ζήτημα λόγω των δυσκολιών στη μετάδοση πληροφοριών μεταξύ του κοινού και των αρμοδίων για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων, πολλοί από τους οποίους δεν μπορούν να λογοδοτήσουν δημοκρατικά (Alexandrova et al., 2015). Η Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζεται από αμφιθυμία καθώς εμπερικλείει δύο τάσεις: από τη μια πλευρά, η Ευρώπη συμβολίζει την πρόοδο, αλλά, από την άλλη πλευρά, είναι επίσης κατασκευασμένη με όρους παρακμής και «μόλυνσης» από την πολυπολιτισμικότητα (Andreouli et al., 2017). Σύμφωνα με τον Karl (2017) ο μόνος τρόπος για να μπορέσει να λειτουργήσει η Ένωση είναι η βαθύτερη δημοσιονομική ολοκλήρωση των οικονομιών των μελών της. Ωστόσο αυτό δεν μπορεί να γίνει διότι οι Ευρωπαίοι πολίτες ταυτίζονται περισσότερο με την εθνικότητα τους παρά με την ευρωπαϊκή τους υπόσταση. Ο συγγραφέας εκτιμά ότι οι οικονομίες του Ευρωπαϊκού Νότου θα συνεχίσουν να

παραπαίουν εντείνοντας το αρνητικό κλίμα προς την Ένωση και προβλέπει ότι στα επόμενα δέκα με δεκαπέντε χρόνια είναι πιθανό το ενδεχόμενο της εξόδου της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Ισπανίας από την Ευρωζώνη. Η απεμπόληση νεοφιλελεύθερων αξιών όπως η κοινωνική και πολιτιστική πολυμορφία καθώς και το γενικό αίσθημα της νοσταλγίας είναι παράγοντες που επηρεάζουν τους νοτιο-ευρωπαίους πολίτες προς τον ευρωσκεπτικισμό και την φυγή από την Ευρωζώνη (Demeter & Goyanes, 2020). Νομισματικές αρχές, όπως το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) υποστηρίζουν ότι εάν η Ελλάδα αποχωρήσει από την Ευρωζώνη, μπορεί να προκαλέσει ένα μη αναστρέψιμο φαινόμενο ντόμινο για τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Koutmos, 2018).

Η αυστηρή στάση του Συμβουλίου της ΕΕ απέναντι στο ελληνικό χρέος, καθώς και η συνεχής απροθυμία ορισμένων κρατών μελών να αποδεχθούν τυχόν αρμοδιότητες της ΕΕ βαθύτερης εμπλοκής σε δημοσιονομικά ζητήματα, επισημαίνουν τη σημασία της προώθησης των μεταρρυθμίσεων που θα πρέπει να κάνει το κάθε μέλος της Ένωσης (Chardas, 2014).

Τριάντα χρόνια μετά την ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η έως τώρα πορεία της χώρας διδάσκει τα εξής πολύτιμα μαθήματα για υποψήφιας προς ένταξη χώρες: Πρώτον, μικρές περιφερειακές χώρες που εισέρχονται στην ΕΕ θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τις διαρθρωτικές ελλείψεις των οικονομιών τους πριν από την είσοδό τους, προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν τον αντίκτυπο του αυξημένου ανταγωνισμού μετά την άρση της εμπορικής προστασίας και να ακολουθήσουν εσωτερικές πολιτικές που διατηρούν και προωθούν το συγκριτικό τους πλεονέκτημα εντός της ΕΕ. Δεύτερον, τα κριτήρια σύγκλισης έχουν αποδειχθεί επιτυχής μηχανισμός για χώρες με κακή ιστορική πολιτική για την επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας. Τρίτον, οι κοινές πολιτικές της ΕΕ μπορούν να είναι πολύ χρήσιμες για τη διευκόλυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων σε μικρές περιφερειακές οικονομίες (Oltheten et al., 2003).

Η διάσπαση της οικοδομήματος που λέγεται Ευρωπαϊκή Ένωση επικρέμεται ως δαμόκλειος σπάθη πάνω από το κεφάλι της Ευρώπης, καθόσον τα ανακύπτοντα προβλήματα είναι δισεπίλυτα και απαιτούν γενναίες λύσεις. Η Ελλάδα δεμένη στο ευρωπαϊκό άρμα καλείται να διαχειριστεί εκτός από τα εσωτερικά θέματα και τα

κοινά ευρωπαϊκά προβλήματα. Το παρελθόν μπορεί να δώσει χρήσιμα διδάγματα για το μέλλον. Έως τώρα η εξηντάχρονη ευρωπαϊκή πορεία της χώρας, η οποία παρουσιάστηκε στις προηγούμενες ενότητες, καταδεικνύει ότι στην πραγματικότητα δεν έγιναν ποτέ οι αναγκαίες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις σε οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό τομέα, σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένωση «ατομικής ευθύνης» όπου το κάθε κράτος μέλος οφείλει να κινείται εντός νομισματικών ορίων, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν εξισορροπητικοί μηχανισμοί για να επιλύουν τα δημοσιονομικά προβλήματα. Μια ένωση είναι τόσο ισχυρή όσο είναι το πιο αδύναμο μέλος της. Γι' αυτό οι ευρωπαίοι εταίροι θα πρέπει να αναλογιστούν τις ευθύνες τους και να ανασχεδιάσουν την Ένωση ως ένωση «συλλογικής ευθύνης». Αποφασιστικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η έκδοση ευρωομολόγου (Βέρνυ, Κοντής, 2017:415-417).

Η Ελλάδα θα πρέπει να διδαχθεί από τα λάθη του παρελθόντος. Παρά τον φθηνό δανεισμό, μέσω της νομισματικής σταθερότητας της Ένωσης και της αυξημένες ευρωπαϊκές χρηματοδοτικές ροές, δεν κατάφερε να δημιουργήσει ένα παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης διότι δεν προχώρησε στις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στην έκθεση του για την ελληνική οικονομία «Going for Growth» (2021) προτείνει να γίνουν οι εξής διαρθρωτικές αλλαγές:

Βελτίωση του επενδυτικού κλίματος, η οποία θα επέλθει μέσω της βελτίωσης της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της δικαιοσύνης.

Αποκατάσταση της υγείας του τραπεζικού συστήματος και βελτίωση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού των δημοσίων επενδύσεων.

Ενίσχυση της αγοράς εργασίας μέσω ενεργών προγραμμάτων.

Βελτίωση της ποιότητας εκπαίδευσης σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια βαθμίδα, καθώς και περισσότερη διοικητική αυτονομία στην τριτοβάθμια βαθμίδα .

Εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας.

Η έξοδος από την αυστηρή δημοσιονομική επιτήρηση των Μνημονίων και η χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας είναι ίσως η τελευταία ευκαιρία της χώρας να ακολουθήσει τον δρόμο της ανάπτυξης στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Εφελτήριο για την ανάπτυξη είναι η ενάρετη άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής με μακροπρόθεσμους στόχους, που δεν υπολογίζει το πολιτικό κόστος της προώθησης των μεταρρυθμίσεων.

Κεφάλαιο τρίτο

Εθνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»

3.1 Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

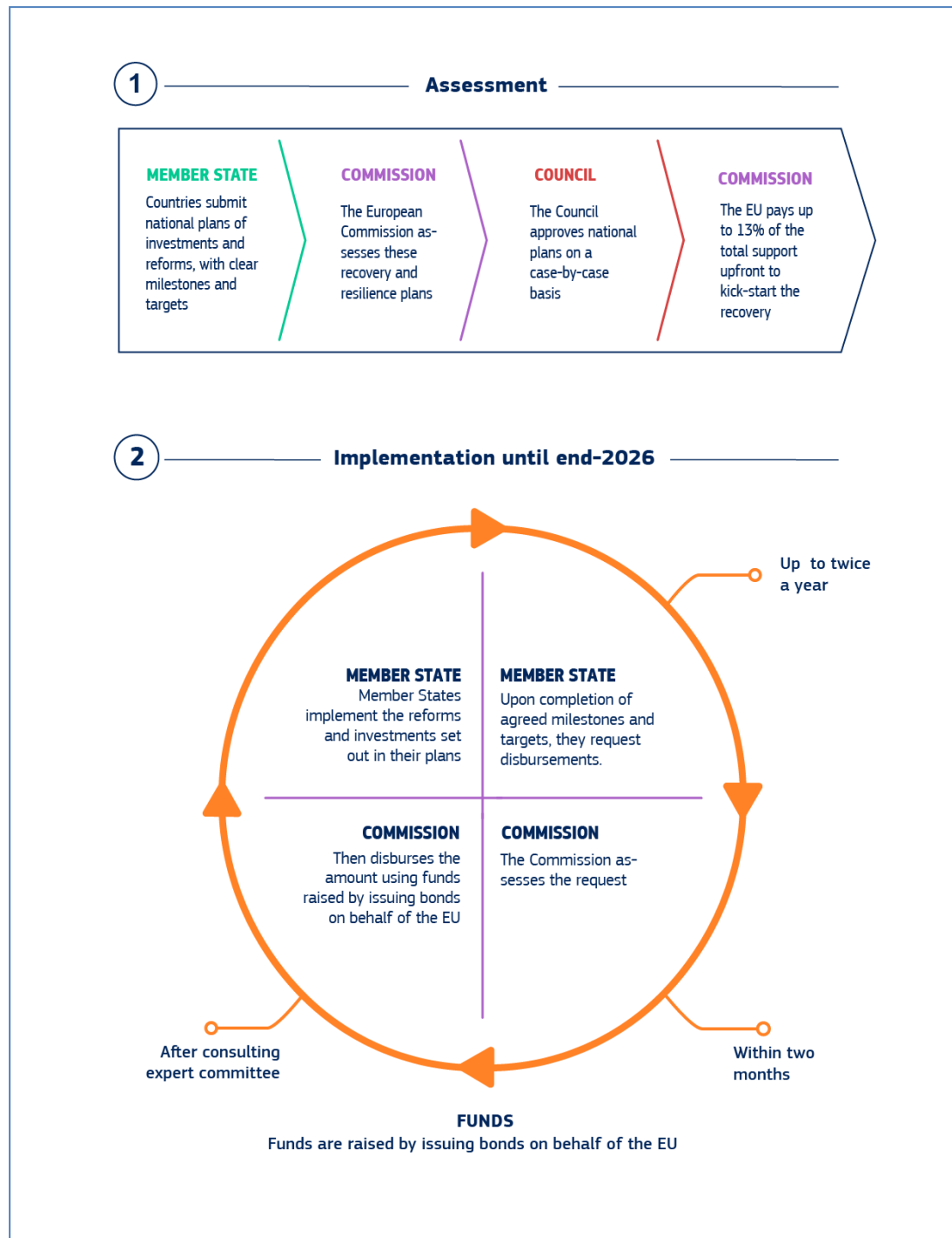
Με τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/241 θεσπίστηκε ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ. Από τον επίσημο ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html?lang=el) αντλούνται τα παρακάτω στοιχεία.

Στόχος του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) είναι να μετριάσουν οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας του κορονοϊού και να καταστούν οι ευρωπαϊκές οικονομίες και κοινωνίες περισσότερο βιώσιμες, ανθεκτικές και καλύτερα προετοιμασμένες για τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης. Ο ΜΑΑ είναι ένα προσωρινό μέσο ανάκαμψης. Παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να συγκεντρώσει κεφάλαια ώστε να βοηθήσει τα κράτη μέλη να υλοποιήσουν μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που συνάδουν με τις προτεραιότητες της ΕΕ και αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις που προσδιορίζονται στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για τον συντονισμό της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Διαθέτει 723,8 δισ. ευρώ (σε τρέχουσες τιμές) υπό μορφή δανείων (385,8 δισ. ευρώ) και επιχορηγήσεων (338 δισ. ευρώ) για τον σκοπό αυτό.

Προκειμένου να επωφεληθούν από τη στήριξη του μηχανισμού, τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα οικεία σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Κάθε σχέδιο καθορίζει τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις που πρέπει να υλοποιηθούν έως το τέλος του 2026 και τα κράτη μέλη μπορούν να λάβουν χρηματοδότηση έως ένα ποσό που έχει συμφωνηθεί προηγουμένως. Κάθε σχέδιο θα πρέπει να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις προκλήσεις που διαπιστώθηκαν στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, ειδικότερα δε στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις για το 2019 και το 2020 που εξέδωσε το Συμβούλιο. Θα πρέπει επίσης να προωθεί την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση και να συμβάλλει στο να καταστούν οι οικονομίες και οι κοινωνίες των κρατών μελών πιο ανθεκτικές. Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας βασίζεται στις επιδόσεις. Η συμμόρφωση με τα ορόσημα και τους στόχους που συμφωνήθηκαν για την

υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων και των επενδύσεων που καθορίζονται στα σχέδια θα επιτρέψει τακτικές εκταμιεύσεις. Στην επόμενη εικόνα αποτυπώνεται ο τρόπος λειτουργίας του MMA.

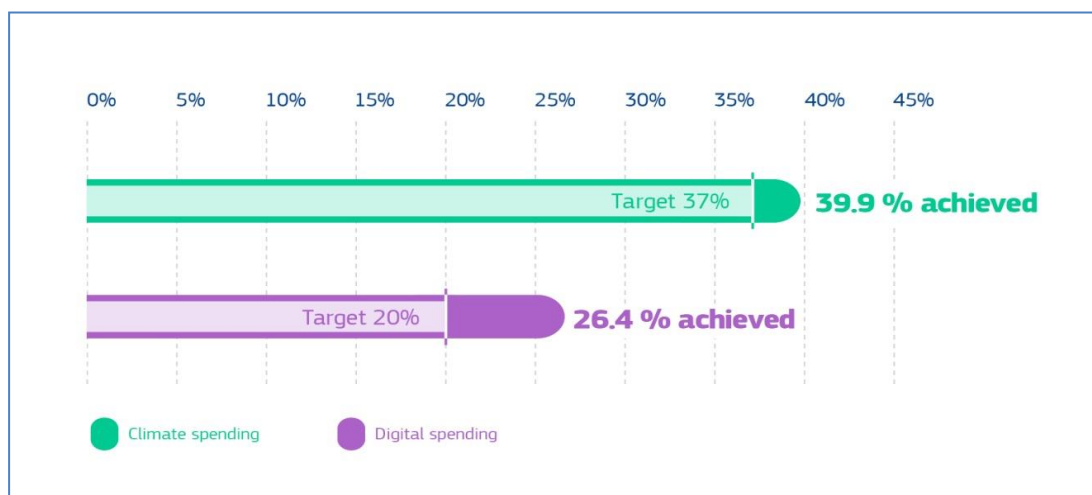
Εικόνα 2: Από τα σχέδια έως την υλοποίηση. Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) – Πώς λειτουργεί

Πηγή: <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility>

Η εικόνα 3 δείχνει ότι, στα 22 σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που έχουν εγκριθεί μέχρι στιγμής, τα κράτη μέλη έχουν διαθέσει σχεδόν το 40 % των δαπανών στα σχέδιά τους σε μέτρα για το κλίμα και πάνω από το 26 % για την ψηφιακή μετάβαση. Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει τους συμφωνηθέντες στόχους του 37 % για κλιματικές δαπάνες και του 20 % για ψηφιακές δαπάνες.

Εικόνα 3: Ποσοστό επίτευξης στόχων ΜΑΑ

Πηγή: <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility>

Ο ΜΑΑ βοηθά την ΕΕ να επιτύχει τον στόχο της για κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 και θέτει την Ευρώπη σε πορεία ψηφιακής μετάβασης, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και τονώνοντας την ανάπτυξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, διαρθρώνεται γύρω από έξι πυλώνες: πράσινη μετάβαση, ψηφιακός μετασχηματισμός, οικονομική συνοχή, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα, κοινωνική και εδαφική συνοχή, υγεία και οικονομική, κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα, πολιτικές για την επόμενη γενιά. Στην επόμενη εικόνα αποτυπώνονται σχηματικά οι έξι πυλώνες και στη συνέχεια στις επόμενες εικόνες δίνεται διαγραμματικά η αποτύπωση του μεριδίου των εκτιμώμενων δαπανών του σχεδίου που συμβάλλουν σε κάθε πυλώνα πολιτικής για την Ελλάδα.

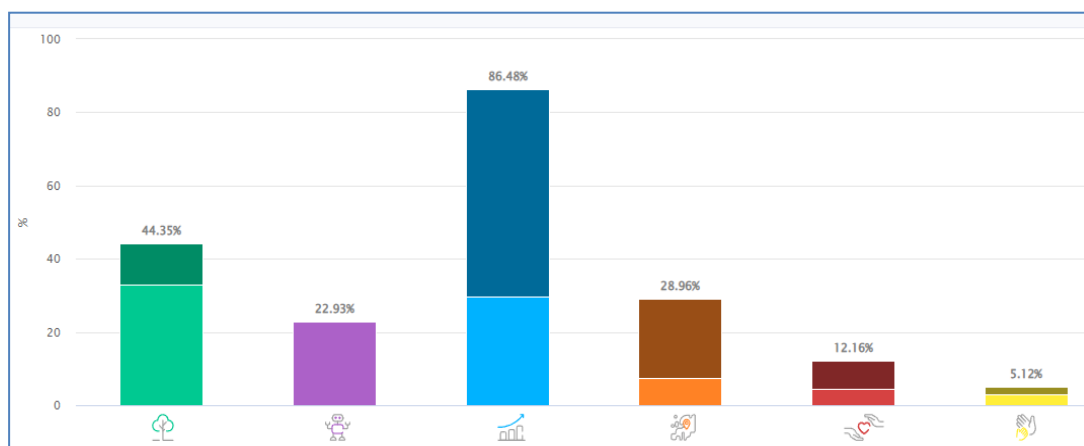
Εικόνα 4: Οι έξι πυλώνες του ΜΑΑ

Πηγή: <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility>

Η επόμενη εικόνα εμφανίζει το μερίδιο της εκτιμώμενης συμβολής του σχεδίου ανάκτησης και ανθεκτικότητας σε κάθε πυλώνα πολιτικής. Καθώς κάθε μέτρο συμβάλλει σε δύο τομείς πολιτικής των έξι πυλώνων (πρωτογενείς και δευτερογενείς αναθέσεις), η συνολική συμβολή σε όλους τους πυλώνες που εμφανίζονται σε αυτό το γράφημα ανέρχεται στο 200% των κεφαλαίων ΜΜΑ που διατίθενται στο κράτος μέλος.

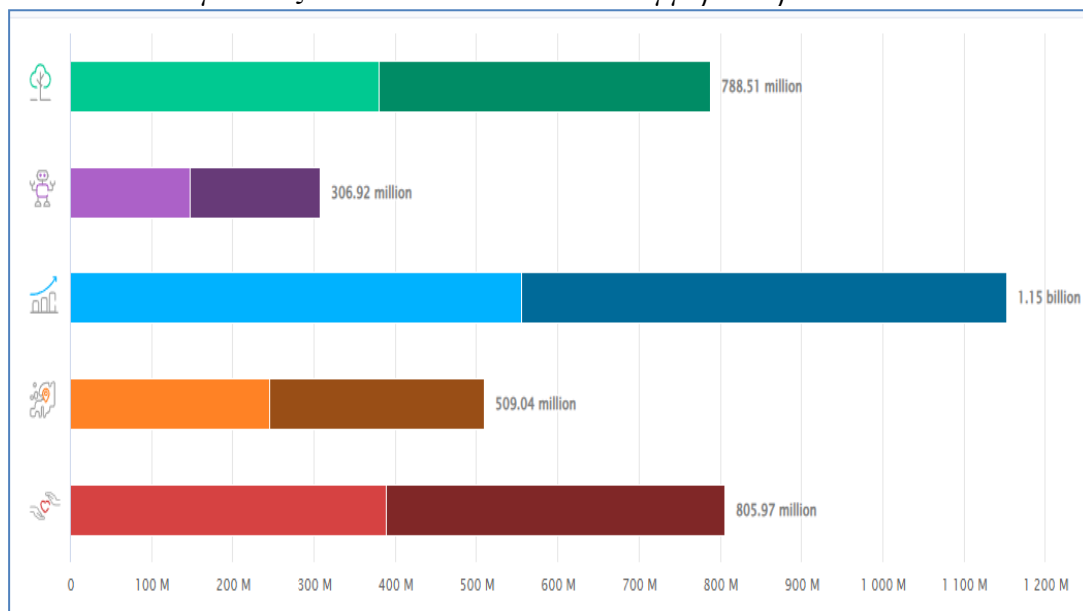
Εικόνα 5: Μερίδιο των εκτιμώμενων δαπανών του σχεδίου που συμβάλλουν σε κάθε πυλώνα πολιτικής

Πηγή: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?lang=el

Η επόμενη εικόνα εμφανίζει τον τρόπο με τον οποίο οι εκταμιεύσεις στο πλαίσιο του ΜΑΑ (εξαιρουμένων των προχρηματοδοτήσεων) σχετίζονται με τους πυλώνες.

Εικόνα 6: Εκταμιεύσεις ΜΑΑ ανά πυλώνα σε εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/disbursements.html?country=Greece

3.2 Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Όταν ο Covid-19 έφτασε επίσημα στην Ελλάδα, η χώρα μας πάσχιζε να ανακάμψει από μια δεκαετία οικονομικής παρακμής, κοινωνικής δυσφορίας και πολιτικής αστάθειας. Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα το 2009 είχε σημαντικό κόστος σε όρους προϊόντος, εισοδημάτων και πλούτου. Από το 2008 έως το 2016 η Ελλάδα έχασε πάνω από το 1/4 του ΑΕΠ της σε σταθερές τιμές, ενώ το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά περίπου 16 ποσοστιαίες μονάδες. Επιπλέον, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης μειώθηκε στο 67,4% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2018, από 93,3% το 2008. Παράλληλα, ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων προς το σύνολο των δανείων εκτινάχθηκε στο 50% περίπου, υπήρξε μεγάλο κύμα μετανάστευσης μορφωμένων Ελλήνων (brain drain) και σημαντική αποεπένδυση, με πολύ σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Η μεγάλη δημοσιονομική επέκταση είχε ως αποτέλεσμα ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ να ξεπεράσει για λίγο το 200%, προτού πέσει στο επίσης ιλιγγιώδες 193% κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2021. Η Ελλάδα

αντιμετωπίζει ένα τεράστιο επενδυτικό κενό: το 2019, οι επενδύσεις στην Ελλάδα ήταν 70% χαμηλότερες από ό,τι το 2007. Πιο αναλυτικά, την ίδια περίοδο, οι δημόσιες επενδύσεις μειώθηκαν κατά 62%, οι επιχειρηματικές επενδύσεις κατά 44%, και οι επενδύσεις των νοικοκυριών (κυρίως για στέγαση) κατά 89%. Το τεράστιο αυτό επενδυτικό κενό καθλώνει την ανάπτυξη και υπονομεύει τις μελλοντικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας προσφέρει στην Ελλάδα μια μοναδική ευκαιρία κάλυψης αυτού του επενδυτικού κενού, δίνοντας ώθηση στην βιώσιμη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Τεχνικά, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Ελλάδα 2.0) είναι άρτιο, όπως δείχνει η ευνοϊκή υποδοχή του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πολιτικά, φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη συναίσθηση ότι τα λάθη του παρελθόντος πρέπει να αποφευχθούν (Μανάλης & Ματσαγγάνης, 2022).

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Υπουργείου Οικονομικών (<https://www.minfin.gr/web/guest/tameio-anakampses>), το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας συνιστά μία ιστορική ευκαιρία ανάπτυξης για την Ελλάδα. Το Ταμείο αυτό είναι διαφορετικό, σε σχέση με οποιαδήποτε ευρωπαϊκή πρωτοβουλία του παρελθόντος.

Για τρεις λόγους:

Ο πρώτος είναι ο χρόνος. Το Ταμείο Ανάκαμψης πρέπει να ολοκληρώσει όλα τα έργα και επενδύσεις μέχρι το τέλος του 2026. Η αξιοποίηση των πόρων πρέπει, συνεπώς, να γίνει με ταχύτητα χωρίς προηγούμενο.

Ο δεύτερος είναι η πρωτοφανής δυνατότητα κινητοποίησης ιδιωτικών πόρων. Με τη χρήση των δανείων του Ταμείου Ανάκαμψης με τρόπο που να μην επιβαρύνει δημοσιονομικά, αλλά να κινητοποιεί χιλιάδες ιδιωτικές επενδύσεις και την αξιοποίηση στις δημόσιες επενδύσεις των ΣΔΙΤ (Σύμπραξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα).

Ο τρίτος είναι ότι το Σχέδιο συνδυάζει για πρώτη φορά επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις. Οι επενδύσεις δίνουν στο Σχέδιο μακροοικονομική και οικονομική ισχύ και οι μεταρρυθμίσεις αποτελεσματικότητα και προοπτική.

Τα ποσά που κινητοποιεί το Ταμείο είναι τόσο σημαντικά, ώστε με σωστή αξιοποίηση μπορούν να αλλάξουν την πορεία της χώρας και να τη θέσουν σε τροχιά μόνιμης, δυναμικής και ανθεκτικής ανάπτυξης, ενισχύοντας την συνοχή, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και δημιουργώντας εκατοντάδες χιλιάδες νέες ποιοτικές θέσεις εργασίας, που θα υπάρχουν όχι μόνο στη διάρκεια του προγράμματος, αλλά και μετά την ολοκλήρωσή του.

Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (17-06-2021) η Ελλάδα έχει πληγεί σοβαρά από την πανδημία του κορονοϊού, καθώς η χώρα, λόγω της διάρθρωσης της οικονομίας της, με το μεγάλο μερίδιο του τομέα του τουρισμού και των υπηρεσιών μεταφορών και το υψηλό ποσοστό πολύ μικρών επιχειρήσεων, είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στους κλυδωνισμούς που προκλήθηκαν από τους ταξιδιωτικούς περιορισμούς και τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης. Στο τέλος του 2019 η ανάκαμψη της Ελλάδας από τη δεκαετή χρηματοπιστωτική κρίση βρισκόταν σε εξέλιξη, με την επιστροφή της εμπιστοσύνης των επιχειρήσεων και των καταναλωτών στα προ του 2010 επίπεδα και με σταθερή αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, των επενδύσεων και της κατανάλωσης. Οι θετικές τάσεις που είχαν αρχίσει να γίνονται πράξη ως αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο των προγραμμάτων μακροοικονομικής προσαρμογής και κατά το αμέσως επόμενο διάστημα, ανεκόπησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό από την έξαρση της πανδημίας, η οποία έφερε ξανά στο προσκήνιο τις προκλήσεις που σχετίζονται με το υψηλό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, την ατελή εξωτερική επανεξισορρόπηση και το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ανέδειξε επίσης τη σημασία της αντιμετώπισης του μεγάλου επενδυτικού κενού, της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας και της υψηλής ανεργίας, ιδίως των γυναικών και των νέων.

Η Ελλάδα υπέβαλε το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, με την ονομασία «Ελλάδα 2.0», στις 27 Απριλίου 2021. Το κόστος όλων των έργων που περιλαμβάνονται στο σχέδιο ανέρχεται σε 31,164 δισ. EUR, από τα οποία 17,770 δισ. EUR προβλέπεται να χρηματοδοτηθούν από μη επιστρεπτέα χρηματοδοτική στήριξη και 12,728 δισ. EUR από δάνεια, έως το 2026. Το σχέδιο, το οποίο διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις πυλώνες και περιλαμβάνει ένα ισορροπημένο

μείγμα μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των βασικών διαρθρωτικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και επιδιώκει την επίτευξη του στόχου που θέτει ο κανονισμός για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) και συνίσταται στην προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της Ένωσης.

3.3 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»

3.3.1 Στόχοι- Στρατηγική-Οφέλη.

Από την επίσημη ιστοσελίδα (<https://greece20.gov.gr/>) της Ειδικής Υπηρεσίας Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης του υπουργείου Οικονομικών προκύπτουν τα παρακάτω στοιχεία. «Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», φιλοδοξεί να οδηγήσει τη χώρα -οικονομία, κοινωνία και θεσμούς- σε μια νέα εποχή. Να πυροδοτήσει μια θεμελιώδη αλλαγή οικονομικού υποδείγματος προς ένα πιο εξωστρεφές, ανταγωνιστικό και πράσινο παραγωγικό μοντέλο, με πιο αποτελεσματικό και ψηφιοποιημένο κράτος, λιγότερο γραφειοκρατικό, με δραστικά μειωμένη παραοικονομία, με φορολογικό σύστημα φιλικό προς την ανάπτυξη και με ένα ποιοτικό και αποτελεσματικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας, προσβάσιμο σε όλους. Στόχος είναι να γίνουν θεμελιώδεις οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, που θα επηρεάσουν όχι μόνο την οικονομική δραστηριότητα, αλλά και τις τεχνολογίες, τις νοοτροπίες και τους θεσμούς. Μία μετάβαση που συνδυάζει την οικονομική αποτελεσματικότητα με την καινοτομία και τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωνική συνοχή και τη δικαιοσύνη. Τοποθετώντας την ελληνική οικονομία σε έναν ενάρτετο κύκλο αυξημένων επενδύσεων, απασχόλησης και ανάπτυξης, το Σχέδιο Ελλάδα 2.0 θα προκαλέσει σημαντική αύξηση του ΑΕΠ, και θα καταστήσει τις επενδύσεις και τις εξαγωγές κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας. Τα αποτελέσματα των δράσεων του σχεδίου εκτιμώνται με βάση μελέτη της Τράπεζας της Ελλάδος, συνοπτικά ως εξής:

Δημιουργία 180.000 νέων θέσεων εργασίας.

Αύξηση του ύψους του πραγματικού ΑΕΠ κατά 7% μέχρι το 2026.

Μόνιμα κέρδη στο ΑΕΠ και στην απασχόληση εξαιτίας των μεταρρυθμίσεων, και της αύξησης της παραγωγικότητας.

Η αύξηση θα προέλθει κυρίως μέσω αύξησης των ιδιωτικών επενδύσεων που θα χρηματοδοτηθούν από τον φάκελο των δανείων. Σημαντική συνεισφορά θα έχουν και οι αυξημένες δημόσιες επενδύσεις, που θα χρηματοδοτηθούν από τον φάκελο των επιχορηγήσεων.

Αύξηση ιδιωτικών επενδύσεων κατά 20%.

Οι μεταρρυθμίσεις του Σχεδίου Ελλάδα 2.0 θα συνεισφέρουν και αυτές στην άνοδο του ΑΕΠ τα επόμενα πέντε χρόνια, μέσα από διάφορα κανάλια, όπως η αύξηση των εξαγωγών.

Με οικονομικούς όρους, ο πρωταρχικός στόχος του Σχεδίου είναι να καλύψει το μεγάλο κενό σε επενδύσεις, εθνικό προϊόν και απασχόληση, κενό ενδημικό των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας κατά την τελευταία δεκαετία που επιδεινώθηκε λόγω της πανδημίας COVID-19. Σε αυτό το πλαίσιο, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποσκοπεί στο να κινητοποιήσει και σημαντικές δυνάμεις από τον ιδιωτικό τομέα ενισχύοντας ιδιωτικές επενδύσεις και χρησιμοποιώντας Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα και Εταιρείες Παροχής Ενεργειακών Υπηρεσιών για την πραγματοποίηση δημοσίων επενδύσεων, ώστε να συγκεντρώσει σημαντικότερα επιπρόσθετα ιδιωτικά κεφάλαια. Με χρήση των μέσων αυτών και αξιοποιώντας τα δάνεια του Ταμείου Ανάκαμψης για την προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων το «Ελλάδα 2.0» επιδιώκει να κινητοποιήσει συνολικούς επενδυτικούς πόρους 57 δισ. ευρώ. Σε ό,τι αφορά την παροχή δημόσιων αγαθών και τις πρωτοβουλίες κοινωνικών παρεμβάσεων – περιλαμβανομένων σημαντικών τομέων όπως υγεία, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, δικαιοσύνη και το δίκτυο κοινωνικής προστασίας– το Σχέδιο προβλέπει σημαντικές επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και της πρόσβασης σ' αυτές τις υπηρεσίες.

3.3.2 Πυλώνες και Άξονες.

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό σύνολο μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που διαρθρώνεται σε τέσσερις (4) Δέσμες προτάσεων που συνθέτουν δεκαοκτώ (18) επιμέρους Άξονες:

1. Πράσινη Μετάβαση

1.1. Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον

1.2. Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση

1.3. Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών

1.4. Αειφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και διατήρηση της βιοποικιλότητας

2. Ψηφιακός Μετασχηματισμός

2.1. Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος

2.2. Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους

2.3. Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων

3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή

3.1. Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας

3.2. Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

3.3. Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας

3.4. Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές

4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας

4.1. Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης

4.2. Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης

4.3. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης

4.4. Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών

4.5. Προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας

4.6. Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας

4.7. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και εξαγωγών

Ο σχεδιασμός της αρχιτεκτονικής του Σχεδίου επιτυγχάνει να διασφαλίσει τη συνεκτική και λειτουργική συνάρθρωση των 18 Αξόνων του με τους 6 Πυλώνες που ορίζει ο Κανονισμός για το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΕΥ 2021/241):

1. Την πράσινη μετάβαση.

2. Τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

3. Την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με οικονομική συνοχή, απασχόληση, παραγωγικότητα, ανταγωνιστικότητα, έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία, και μια εύρυθμα λειτουργούσα εσωτερική αγορά με ισχυρές ΜμΕ.

4. Την κοινωνική και εδαφική συνοχή.

5. Την υγεία και την οικονομική, κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την αύξηση της ετοιμότητας για την αντιμετώπιση κρίσεων και της ικανότητας αντίδρασης σε κρίσεις, και

6. Τις πολιτικές για την επόμενη γενιά, τα παιδιά και τους νέους, όπως η εκπαίδευση και οι δεξιότητες.

Στην επόμενη εικόνα παρουσιάζονται τα ποσά χρηματοδότησης ανά πυλώνα και άξονα.

Εικόνα 7: Συνολικοί επενδυτικοί πόροι που κινητοποιεί το Ταμείο Ανάκαμψης

Πυλώνες & Άξονες	Προϋπολογισμός Ταμείου Ανάκαμψης	Επενδυτικοί Πόροι που Κινητοποιούνται
1. Πράσινη Μετάβαση	(σε εκατ. €)	(σε εκατ. €)
1.1 Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον	1.200	2.348
1.2 Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση	2.711	5.225
1.3 Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών	520	1.305
1.4 Αειφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και διατήρηση της βιοποικιλότητας	1.763	2.726
Σύνολο Πόρων Πυλώνα 1	6.194	11.604
2. Ψηφιακή Μετάβαση	(σε εκατ. €)	(σε εκατ. €)
2.1 Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος	522	582
2.2 Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους	1.280	1.280
2.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων	375	475
Σύνολο Πόρων Πυλώνα 2	2.177	2.337
3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή	(σε εκατ. €)	(σε εκατ. €)
3.1 Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας	776	776
3.2 Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της	2.311	2.395

επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης		
3.3 Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας	1.486	1.486
3.4 Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές	611	611
Σύνολο Πόρων Πυλώνα 3	5.185	5.268
4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας	(σε εκατ. €)	(σε εκατ. €)
4.1 Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης	187	215
4.2 Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης	189	189
4.3 Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης	251	464
4.4 Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών	21	21
4.5 Προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας	444	612
4.6 Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας	3.743	7.233
4.7 Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και εξαγωγών	5	5
Τεχνική υποστήριξη	40	40
Σύνολο Πόρων Πυλώνα 4	4.880	8.779

Γενικό Άθροισμα	18.435	27.988
Δάνεια	12.728	31.819
Συνολικοί Επενδυτικοί Πόροι	31.163	59.807

Πηγή: <https://greece20.gov.gr/pylwne-aksones/>

3.3.3 Πυλώνας «Ψηφιακός Μετασχηματισμός».

Το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας συμβάλλει στον ψηφιακό μετασχηματισμό της Ελλάδας αντιστοιχίζοντας το 23.26% του εκτιμώμενου προϋπολογισμού σε ψηφιακούς στόχους. Αντανακλά πλήρως τους στόχους και το σχέδιο δράσης της Βίβλου Ψηφιακού Μετασχηματισμού, η οποία ευθυγραμμίζεται με τις εξής τρεις βασικές κατευθύνσεις της «Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Στρατηγικής» (“Shaping Europe’s digital future”):

(α) Τεχνολογία που υποστηρίζει τους ανθρώπους: η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού δίνει προτεραιότητα στη διαλειτουργικότητα των δημόσιων υπηρεσιών, αποσκοπώντας στη βέλτιστη λειτουργία τους προς όφελος των πολιτών και των επιχειρήσεων. Επίσης, δίνει έμφαση στην ευρεία διασυνδεσιμότητα που οδηγεί σε νέες θέσεις εργασίας και ανάπτυξη, προβλέποντας καλύτερες κινητές και σταθερές ευρυζωνικές συνδέσεις, καθώς και εξαιρετικά γρήγορη πρόσβαση στο Διαδίκτυο για πόλεις και αγροτικές περιοχές, και δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για ιδιωτικές επενδύσεις στην ψηφιακή ανταγωνιστικότητα. Τέλος, περιλαμβάνει εθνικές στρατηγικές για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, την τεχνητή νοημοσύνη, την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων και την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών, των ηλικιωμένων και των ευάλωτων ομάδων στην ψηφιακή εποχή.

(β) Μια δίκαιη και ανταγωνιστική οικονομία: η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού υποστηρίζει τον ψηφιακό μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας ενεργοποιώντας τους προαναφερθέντες βασικούς ψηφιακούς

«καταλύτες», δηλαδή ψηφιακές δεξιότητες, ψηφιακές υποδομές, ψηφιακές υπηρεσίες κ.λπ.

(γ) Μια ανοιχτή, δημοκρατική και βιώσιμη κοινωνία: η πολιτική «ανοικτών δεδομένων» του Δημόσιου Τομέα, όπως περιλαμβάνεται στη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού, αυξάνει τη διαθεσιμότητα «ανοικτών δεδομένων» και διευκολύνει τη χρήση τους λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τους κανόνες για την προστασία των δεδομένων. Η εν λόγω εθνική ψηφιακή στρατηγική προβλέπει επίσης δράσεις για διαφάνεια και ανοιχτή διακυβέρνηση. Επιπρόσθετα, είναι συνεπής και με τις αρχές της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», ιδίως μέσω της προβλεπόμενης ενσωμάτωσης των βασικών υποδομών πληροφορικής της Δημόσιας Διοίκησης σε μια κεντρική υποδομή κυβερνητικού υπολογιστικού νέφους (g-cloud).

Οι βασικές προκλήσεις που έχουν επισημανθεί και οι κυρίαρχοι στόχοι που έχουν τεθεί, καθώς και οι μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την επίτευξή τους, έχουν ομαδοποιηθεί κατά κύριο λόγο στους ακόλουθους τρεις Άξονες που στοχεύουν στη βελτίωση της «ψηφιακής απόδοσης», όπως αξιολογείται από τις επιμέρους διαστάσεις του « Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας» (“Digital Economy and Society Index”, DESI).

Πρώτον, η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία μεταξύ των χωρών της ΕΕ στο δείκτη “Συνδεσιμότητας” του DESI. Αν και η Ελλάδα προχωρά με πολύ υψηλό ρυθμό στην κάλυψη ταχείας ευρυζωνικής σύνδεσης που δείχνει σημαντική πρόοδο 15 ποσοστιαίων μονάδων, το τελευταίο έτος, παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Άξονας 2.1 - Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος: Οι δράσεις αυτού του Άξονα στοχεύουν να βοηθήσουν τη χώρα να καλύψει τα κενά στις διασυνδέσεις υψηλής ταχύτητας, να επιτύχει τους στόχους για συνδέσεις gigabit και να βελτιώσει την ψηφιακή της ανταγωνιστικότητα. Οι επενδύσεις διευκολύνουν την εγκατάσταση υποδομών οπτικών ινών, την ανάπτυξη δικτύων 5G που καλύπτουν όλους τους μεγάλους ελληνικούς αυτοκινητόδρομους και τη χρήση διαστημικών τεχνολογιών και εφαρμογών, αναπτύσσοντας ένα σχηματισμό μικρο-δορυφόρων. Οι μεταρρυθμίσεις θεσπίζουν το πλαίσιο που απαιτείται για τη διευκόλυνση της μετάβασης σε γρήγορες ευρυζωνικές συνδέσεις και τη μετάβαση

στην τεχνολογία 5G. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου Άξονα θα δημιουργήσει σημαντικές επιπτώσεις σε ολόκληρη την κοινωνία και την οικονομία, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας θέσεων εργασίας, νέων και καλύτερων επενδυτικών ευκαιριών για το βιομηχανικό τομέα, καθώς και υψηλότερη αποδοτικότητα και παραγωγικότητα τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις.

Δεύτερον, η Ελλάδα υστερεί στην αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης και κατατάσσεται προτελευταία μεταξύ των 27 κρατών μελών της ΕΕ, με βάση τα κριτήρια των 'Ψηφιακών Δημόσιων Υπηρεσιών' του προαναφερθέντος ευρωπαϊκού δείκτη DESI.

Ο Άξονας 2.2 - Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους αποσκοπεί στον εκσυγχρονισμό του δημόσιου τομέα μέσω της βελτίωσης του λειτουργικού του μοντέλου και στην παροχή βελτιωμένων, ποιοτικών υπηρεσιών προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Η επιτάχυνση των προσπάθειών για τη βελτίωση της «ψηφιακής απόδοσης» της χώρας θα είναι καταλυτική για την επίτευξη του παραπάνω στόχου. Οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στοχεύουν (α) στον ψηφιακό μετασχηματισμό των οργανισμών του Δημοσίου Τομέα και στην ενίσχυση των ψηφιακών τους υπηρεσιών, (β) σε βελτιώσεις επιχειρησιακών διαδικασιών συνοδευόμενες από την ενσωμάτωση σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων, (γ) σε σημαντική ενίσχυση της διαλειτουργικότητας πληροφοριακών συστημάτων και δεδομένων, (δ) σε ευρείας κλίμακας στρατηγικές και πολιτικές κυβερνοασφάλειας, καθώς και (ε) σε εκτεταμένη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, όπως για παράδειγμα οι τεχνολογίες υπολογιστικού νέφους (cloud computing) ή οι τεχνολογίες αποτελεσματικής διαχείρισης πολυδιάστατων δεδομένων μεγάλου όγκου (big data). Εκτός από τη μείωση του διοικητικού φόρτου, η πλήρης εφαρμογή του σχεδίου στο δημόσιο τομέα - κεντρικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές - θα εξαλείψει τα υπάρχοντα ψηφιακά εμπόδια και θα προωθήσει την ευρεία υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών. Έτσι, εκτός από τη διάσταση των «Ψηφιακών Δημόσιων Υπηρεσιών», οι προτεινόμενες επενδύσεις θα βελτιώσουν επίσης τη θέση της Ελλάδας ως προς τη διάσταση 'Ενσωμάτωση της Ψηφιακής Τεχνολογίας' του δείκτη DESI. Επιπλέον, τα έργα θα βελτιώσουν τη λογοδοσία της κυβέρνησης, την

κοινωνική ένταξη και τις συνεργασίες δημιουργώντας μια κουλτούρα που βασίζεται στα δεδομένα στο δημόσιο τομέα και διασφαλίζοντας τη συνεκτική χρήση ψηφιακών τεχνολογιών σε τομείς πολιτικής και επίπεδα διακυβέρνησης.

Τρίτον, σύμφωνα και με το δείκτη DESI, η Ελλάδα διαθέτει μία από τις λιγότερο προηγμένες ψηφιακές οικονομίες στην ΕΕ, καθώς η συνολική κατάταξη της Ελλάδας, για το 2020, είναι 27η από τα 28 (τότε) κράτη μέλη της ΕΕ.

Ο Άξονας 2.3. - Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων στοχεύει στην ενίσχυση της υιοθέτησης των ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις, μειώνοντας το «ψηφιακό χάσμα» μεταξύ των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) σε σχέση με τις αντίστοιχες του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Οι μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις αυτού του Άξονα θα αντιμετωπίσουν τις βασικές προκλήσεις της ψηφιακής ένταξης, συμπεριλαμβανομένης και της έλλειψης ευαισθητοποίησης σχετικά με τα οφέλη της ψηφιοποίησης και τη γνώση σχετικά με την υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών. Οι πρωτοβουλίες θα διευκολύνουν τη δημιουργία του κατάλληλου ψηφιακού επιχειρηματικού οικοσυστήματος. Θα υποστηρίξουν επίσης τις ΜμΕ στην απόκτηση (α) ψηφιακών υπηρεσιών (ψηφιακές πωλήσεις, πληρωμές, τεχνητή νοημοσύνη, κυβερνοασφάλεια κ.λπ.), (β) βιομηχανικές πλατφόρμες δεδομένων και χώρους δεδομένων και (γ) ταμειακές μηχανές και σημεία πώλησης νέας τεχνολογίας (τερματικά POS). Τέλος, οι ενέργειες αυτού του στοιχείου αλληλεπιδρούν με τις εφάπαξ εκπτώσεις φόρου για επενδύσεις που συμβάλλουν στην ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων.

Ως αποτέλεσμα, η υλοποίηση των δράσεων αυτού του Άξονα, και το πλήρες φάσμα των ωφελειών που απορρέουν από την υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις, θα βελτιώσει σημαντικά τη θέση της χώρας ως προς τις διαστάσεις του δείκτη DESI για την Ένσωμάτωση της Ψηφιακής Τεχνολογίας' όπου η Ελλάδα κατατάχθηκε 23η μεταξύ των κρατών της ΕΕ το 2020 και ως προς τα κριτήρια του ίδιου δείκτη σχετικά με το 'Ανθρώπινο Κεφάλαιο' και τη 'Χρήση Υπηρεσιών Διαδικτύου' όπου η Ελλάδα κατατάχθηκε 24η το 2020.

3.3.3.1 Περιγραφή των μεταρρυθμίσεων και των επενδύσεων κάθε άξονα.

Σε αυτή την ενότητα παρατίθενται αναλυτικά οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις που προβλέπει το Σχέδιο ανά άξονα.

Άξονας 2.1: Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος

Ο σκοπός αυτού του Άξονα είναι, αφενός, η πραγματοποίηση επενδύσεων για τη διευκόλυνση της εγκατάστασης υποδομών οπτικών ινών και την ανάπτυξη δικτύων 5G που καλύπτουν όλους τους μεγάλους ελληνικούς αυτοκινητόδρομους και, αφετέρου, μεταρρυθμίσεις για τη διασφάλιση της μετάβασης σε γρήγορες ευρυζωνικές συνδέσεις και μετάβαση σε τεχνολογία 5G. Από την άποψη αυτή, οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που έχουν ήδη θεσπιστεί (Ν.4635/2019 και Ν.4727/2020) έχουν διαμορφώσει έναν οδικό χάρτη για την ανάπτυξη σύγχρονων υποδομών δικτύου και τη δημιουργία του Ταμείου «Φαιστός», το οποίο θα διαδραματίσει βασικό ρόλο στην ανάπτυξη τεχνολογιών 5G, δημιουργώντας το απαραίτητο οικοσύστημα για την αξιοποίηση ενός ευρέος φάσματος των τεχνολογιών νέας γενιάς.

Η υλοποίηση επενδύσεων αναμένεται να επιταχύνει την υιοθέτηση υποδομών νέας γενιάς από τους πολίτες, να αυξήσει τις δυνατότητες της ελληνικής βιομηχανίας υψηλής τεχνολογίας και να αναπτύξει τις απαραίτητες υποδομές που θα εξυπηρετήσουν τις ανάγκες για Συνδεδεμένη και Αυτόνομη Κινητικότητα. Επιπλέον, οι μεταρρυθμίσεις στοχεύουν στη βελτίωση της θέσης της Ελλάδας στη διεθνή κατάταξη των ευρυζωνικών συνδέσεων και στην ενίσχυση όλων των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω αυτών των συνδέσεων, καθώς και στη διευκόλυνση της ανάπτυξης καινοτόμων απομακρυσμένων υπηρεσιών. Η ανάπτυξη δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας, ιδίως δικτύων 5G και οπτικών ινών σε αστικές και αγροτικές περιοχές, καθώς και η χρήση διαστημικών τεχνολογιών και εφαρμογών και η ενσωμάτωσή τους στην εθνική οικονομία θα επιφέρουν σημαντικά οφέλη σε όλη την κοινωνία και την οικονομία, συμπεριλαμβάνοντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας, νέες και καλύτερες ευκαιρίες για τον κλάδο της βιομηχανίας, και την αυξημένη αποδοτικότητα και παραγωγικότητα τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις.

Στόχος: Οι βασικοί στόχοι του Άξονα περιλαμβάνουν (α) τη διευκόλυνση της εγκατάστασης υποδομών οπτικών ινών (β) την ανάπτυξη δικτύων 5G που καλύπτουν μεγάλους ελληνικούς αυτοκινητόδρομους, (γ) τη μετάβαση σε γρήγορες ευρυζωνικές συνδέσεις και την τεχνολογία 5G, και (δ) τη χρήση διαστημικών τεχνολογιών και εφαρμογών. Η υλοποίηση των προτεινόμενων επενδύσεων αναμένεται να επιταχύνει τη χρήση τεχνολογικών υποδομών νέας γενιάς από πολίτες και επιχειρήσεις, να αυξήσει το δυναμικό του ψηφιακού μετασχηματισμού της ελληνικής βιομηχανίας, να αναβαθμίσει τη διασύνδεση των νησιωτικών περιοχών της χώρας και να αναπτύξει απαραίτητες υποδομές που θα εξυπηρετούν τις ανάγκες για Συνδεδεμένη και Αυτόνομη Κινητικότητα. Επιπλέον, οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις αποσκοπούν :

(α) στη βελτίωση της θέσης της Ελλάδας στην ΕΕ και στη διεθνή κατάταξη μέσω της υιοθέτησης ευρυζωνικών συνδέσεων εξαιρετικά υψηλής ταχύτητας, (β) στην ενίσχυση όλων των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω αυτών των συνδέσεων, και (γ) στη διευκόλυνση της ανάπτυξης καινοτόμων ψηφιακών υπηρεσιών.

Η ανάπτυξη δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας και η χρήση μικροδορυφόρων θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνία και την οικονομία στο σύνολό της, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, νέων και καλύτερων ευκαιριών για τη βιομηχανία, της παροχής υπηρεσιών υψηλότερης αποδοτικότητας και παραγωγικότητας τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις, αυξάνοντας παράλληλα την ψηφιακή στρατηγική αυτονομία της Ευρώπης. Ο Άξονας αναμένεται επίσης να αυξήσει τη διαθεσιμότητα, την ασφάλεια και την ανθεκτικότητα των κυβερνητικών δικτύων επικοινωνίας.

Μεταρρυθμίσεις και Επενδύσεις

- Μεταρρυθμίσεις
- Μεταρρύθμιση 1. Μετάβαση σε γρήγορες ευρυζωνικές συνδέσεις - 100/200 Mbps
- (UltraFast) (ID: 16857) στοχεύει στην αντιμετώπιση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων
- CSR 3 για το 2020, επιτρέποντας τη μετάβαση σε πολύ πιο γρήγορη και βελτιωμένη συνδεσιμότητα.

- Μεταρρύθμιση 2. Μετάβαση στην τεχνολογία 5G και διευκόλυνση της ανάπτυξης καινοτόμων ψηφιακών υπηρεσιών (ID: 16844) στοχεύει στην αντιμετώπιση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων CSR 3 για το 2020, επιτρέποντας τη μετάβαση στην τεχνολογία 5G στη νέα ψηφιακή εποχή.
- Επενδύσεις
 - Επένδυση 1: Υποδομές οπτικών ινών σε κτίρια (ID: 16818, COFOG: 04.6) στοχεύει στην αντιμετώπιση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων CSR 3 για το 2020 διευκολύνοντας την εγκατάσταση υποδομών οπτικών ινών σε κτίρια.
 - Επένδυση 2: Υποθαλάσσια καλώδια στα ελληνικά νησιά (ID: 16962, COFOG: 04.6) στοχεύει στην αντιμετώπιση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων CSR 3 για το 2020, αναπτύσσοντας σύγχρονα υποθαλάσσια καλώδια οπτικών ινών για τη σύνδεση της ηπειρωτικής Ελλάδας με τα ελληνικά νησιά και την Κύπρο.
 - -Επένδυση 3: Ασύρματα δίκτυα πέμπτης γενιάς (5G) στο εθνικό δίκτυο αυτοκινητοδρόμων (ID: 16834, COFOG: 04.6) στοχεύει στην αντιμετώπιση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων CSR 3 για το 2020 αναπτύσσοντας δίκτυα 5G που θα παρέχουν κάλυψη όλων των ελληνικών αυτοκινητοδρόμων που αποτελούν μέρος των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών.
 - Επένδυση 4: Ανάπτυξη δικτύου μικροδορυφόρων (ID: 16855, COFOG: 04.6) στοχεύει στην αντιμετώπιση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων CSR 3 για το 2020 αναπτύσσοντας ένα σύστημα μικροδορυφόρων με ωφέλιμα φορτία τηλεπικοινωνιών και παρατηρήσεων γης για την ανάπτυξη εφαρμογών και υπηρεσιών γεωπαρακολούθησης.
 - Εκτιμώμενο κόστος: 582 εκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων 522 εκατομμύρια ευρώ (90%) καλύπτονται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Άξονας 2.2: Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους

Σκοπός του παρόντος Άξονα είναι ο εκσυγχρονισμός του Ελληνικού Δημόσιου Τομέα μέσω της βελτίωσης του επιχειρησιακού του μοντέλου και της παροχής βελτιωμένων και ποιοτικών υπηρεσιών στους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Επιπλέον, σημαντικές πρωτοβουλίες με διευρωπαϊκό χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα οι «Έξυπνες πόλεις», περιλαμβάνονται στον τρέχοντα Άξονα φέρνοντας

στο προσκήνιο παγκόσμιες προκλήσεις, σχετιζόμενες με την ψηφιακή αλλά και την πράσινη μετάβαση. Καθώς οι πληθυσμοί στα μεγάλα αστικά κέντρα αυξάνονται συνεχώς, η ζήτηση για βελτιωμένες υπηρεσίες, και κυρίως η ανάγκη για αποτελεσματικότερη διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, θα συνεχίσει να αυξάνεται. Η επιτάχυνση των προσπαθειών για τη βελτίωση των ψηφιακών επιδόσεων της χώρας είναι καταλυτική τόσο για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, όσο και για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και τον εκσυγχρονισμό της χώρας. Οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στοχεύουν:

(α) στον ψηφιακό μετασχηματισμό των οργανισμών του Δημόσιου Τομέα και στην ενίσχυση των ψηφιακών τους υπηρεσιών,

(β) στη βελτίωση των διοικητικών επιχειρησιακών διαδικασιών μέσω της ανάπτυξης και εφαρμογής σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων,

(γ) στη σημαντική ενίσχυση της διαλειτουργικότητας των πληροφοριακών συστημάτων και των δεδομένων,

(δ) στην ενίσχυση της κυβερνοασφάλειας, καθώς και

(ε) στην εκτεταμένη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, όπως για παράδειγμα οι τεχνολογίες υπολογιστικού νέφους (cloud computing) και οι τεχνολογίες αποτελεσματικής διαχείρισης πολυδιάστατων δεδομένων μεγάλου όγκου (big data analytics).

Στόχος: Λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες προκλήσεις, αλλά και τις συστάσεις των ευρωπαϊκών θεσμών, η Ελλάδα στοχεύει στον εκσυγχρονισμό του Δημόσιου Τομέα και στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών με σκοπό να αυξήσει την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητά του, να επιτύχει την παροχή βελτιωμένων, ποιοτικών υπηρεσιών σε πολίτες και επιχειρήσεις, αλλά και να βελτιώσει την απόδοση των δημοσίων υπαλλήλων μέσω σύγχρονων εργαλείων και της αξιοποίησης ταχύτερων και αποδοτικότερων τεχνολογιών και υποδομών. Η επιτάχυνση των προσπαθειών για τη βελτίωση των ψηφιακών επιδόσεων της χώρας θα είναι καταλυτική για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Μεταρρυθμίσεις και Επενδύσεις

➤ Μεταρρυθμίσεις

- Μεταρρύθμιση 1. Διασύνδεση και διαλειτουργικότητα μητρώων και συστημάτων του Δημοσίου (ID: 16782)
- Μεταρρύθμιση 2. Σχέδιο δράσης για την παροχή «πελατοκεντρικών» ψηφιακών υπηρεσιών από την πλευρά της δημόσιας διοίκησης (ID: 16929)
- Μεταρρύθμιση 3. Διαρκής ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών στη Δημόσια Διοίκηση (ID: 16928)
- Μεταρρύθμιση 4. Στρατηγική και πολιτικές Κυβερνοασφάλειας στο Δημόσιο και προηγμένες υπηρεσίες κυβερνοασφάλειας για κρίσιμες δημόσιες υποδομές (ID: 16823, COFOG: 01.6)
- Μεταρρύθμιση 5. Διαχείριση και διακυβέρνηση δεδομένων δημοσίου τομέα και διασφάλιση της συμμόρφωσης με τον ΓΚΠΔ (GDPR) (ID: 16827, COFOG:01.6)

➤ Επενδύσεις

- Επένδυση 1. Διαλειτουργικότητα των υπολογιστικών συστημάτων και μητρώων του Δημοσίου και ανάπτυξη υπηρεσιών διαδικτύου (ID: 16779, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 2. Κέντρο διαλειτουργικότητας επόμενης γενιάς (ΚΕΔ) (ID: 16964, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 3. Ψηφιακά Μητρώα (ID: 16824, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 4. Ανάπτυξη ψηφιακού μητρώου τουριστικών επιχειρήσεων (ID: 16785, COFOG: 08.5)
- Επένδυση 5. Δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης σχέσεων (CRM) με πολίτες και επιχειρήσεις (ID: 16810, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 6. Νέο σύστημα δημοσίων συμβάσεων (ID: 16736, COFOG: 01.3)
- Επένδυση 7. Ψηφιοποίηση των αρχείων του Δημοσίου (ID: 16778, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 8. Κεντρικό σύστημα διαχείρισης εγγράφων (ID: 16738, COFOG: 01.3)
- Επένδυση 9. Ψηφιακός μετασχηματισμός των ΚΕΠ (ID: 16780, COFOG: 01.1)
- Επένδυση 10. Ψηφιακός μετασχηματισμός του Υπουργείου Εξωτερικών (ID: 16742, COFOG: 02.4)
- Επένδυση 11. Ψηφιακός μετασχηματισμός του ΕΟΤ (ID: 16791, COFOG: 08.5)

- Επένδυση 12. Αναβάθμιση ψηφιακών δεξιοτήτων στη στρατιωτική θητεία (ID: 16826, COFOG: 09.5)
- Επένδυση 13. Κεντρικός κόμβος διαχείρισης και ανάλυσης πολυδιάστατων δεδομένων μεγάλου όγκου (Big Data) (ID: 16842, COFOG: 01.3)
- Επένδυση 14. Διασφάλιση της επιχειρησιακής συνέχειας (business continuity) του Δημοσίου Τομέα (ID: 16287, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 15. Αναβάθμιση κεντρικής υποδομής υπολογιστικού νέφους (ID: 16853, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 16. Αναβάθμιση του εθνικού δικτύου υποδομών τεχνολογίας και έρευνας (ΕΔΥΤΕ) (ID: 16955, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 17. Έξυπνες πόλεις (ID: 16854, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 18. «Συζευξίς II» για την παροχή αναβαθμισμένων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών στο Δημόσιο (ID: 16956, COFOG: 01.6)
- Επένδυση 19. Μελέτες διαβάθμισης των δεδομένων των πληροφοριακών συστημάτων του Δημοσίου (ID: 16965, COFOG: 01.6)
- Εκτιμώμενο κόστος: 1.281 εκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων 1.281 εκατομμύρια ευρώ (100%) καλύπτονται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Άξονας 2.3: Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων

Ο σκοπός αυτού του Άξονα είναι να αυξήσει την υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις, μειώνοντας το ψηφιακό χάσμα μεταξύ των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) και των αντίστοιχων του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από την προτεινόμενη δέσμη επενδύσεων και πρωτοβουλιών, οι οποίες περιλαμβάνουν:

(α) την παροχή ψηφιακών προϊόντων και υπηρεσιών με στόχο την υποστήριξη του ψηφιακού μετασχηματισμού των ΜμΕ,

(β) τη δημιουργία ενός κεντρικού μηχανισμού για την αξιολόγηση των αναγκών των επιμέρους ΜμΕ, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της παροχής των υπηρεσιών ψηφιακού μετασχηματισμού, την ευαισθητοποίηση των στελεχών των επιχειρήσεων και την παροχή υποστήριξης, τη μεταφορά τεχνογνωσίας και τον προγραμματισμό κατάρτισης από ειδικούς, ώστε οι επιχειρήσεις να είναι σε θέση

να αξιοποιήσουν τα εργαλεία και τις υπηρεσίες που προσφέρονται μέσω μιας πλατφόρμας ψηφιακής αγοράς (δημιουργία digital marketplace), και

(γ) την παροχή φορολογικών κινήτρων με τη μορφή υπερ-αποσβέσεων δαπανών και παγίων για την προμήθεια λογισμικού, υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους, εγκατάσταση εξειδικευμένου εξοπλισμού κλπ, με σκοπό την επιτάχυνση των επενδύσεων σε σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες.

Στόχος: Η έξαρση και ταχεία μετάδοση της πανδημίας του COVID-19 έχει δημιουργήσει μία πρωτόγνωρη κατάσταση με άμεσες και σημαντικές συνέπειες σε όλους τους κλάδους της οικονομίας και των επιχειρήσεων. Προς αντιμετώπιση των προβλημάτων αλλά και των προκλήσεων που έχουν ανακύψει, σε συνδυασμό με τις ευκαιρίες που ανοίγονται από τις συντελούμενες αλλαγές που οφείλονται κατά κύριο λόγο στις αλματώδεις τεχνολογικές εξελίξεις της 4ης βιομηχανικής επανάστασης, οι ελληνικές επιχειρήσεις αναζητούν πρόσβαση σε πολύτιμους πόρους για την ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών και κατ' επέκταση το μετασχηματισμό των επιχειρησιακών τους μοντέλων που θα τους εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα στο ανταγωνιστικό περιβάλλον που διαμορφώνεται. Στο πλαίσιο αυτό, στόχος αυτού του Άξονα είναι να αυξήσει την ευαισθητοποίηση, και κατ' επέκταση την υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις, προκειμένου να επεκταθεί η ψηφιακή παρουσία τους και η αλληλεπίδραση με τους πελάτες τους μέσω καινοτόμων ψηφιακών καναλιών. Επίσης, οι δράσεις αυτού του Άξονα αποσκοπούν στην υποστήριξη της περαιτέρω ανάπτυξης των επιχειρήσεων μέσα από φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις σε ψηφιακές τεχνολογίες, αλλά και στην αύξηση της ανθεκτικότητάς τους κατά την περίοδο κρίσεων. Επιπρόσθετα, ο Άξονας σκοπεύει να διευκολύνει και να καταστήσει πιο διαφανείς τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ επιχειρήσεων και κρατικών αρχών, ενώ παράλληλα υποστηρίζει την πράσινη μετάβαση.

Μεταρρυθμίσεις και Επενδύσεις

- Μεταρρυθμίσεις
 - Μεταρρύθμιση 1. Δημιουργία ψηφιακού οικοσυστήματος επιχειρήσεων και εισαγωγή φορολογικών κινήτρων για τη διευκόλυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού των ΜμΕ (ID: 16973) στοχεύει στην ικανοποίηση των

συστάσεων 2:2019 και 3:2020, καθώς και στην αντιμετώπιση της έλλειψης ειδικών χρηματοδοτικών σχημάτων με την άμεση παροχή κινήτρων για επενδύσεις σε ψηφιακό μετασχηματισμό, χρησιμοποιώντας το εργαλείο των υπερ-αποσβέσεων επενδύσεων σε υλικά και άυλα περιουσιακά στοιχεία

➤ Επενδύσεις

- Επένδυση 1. Ψηφιακός μετασχηματισμός Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ID: 16706,
- COFOG: 04.1) στοχεύει στην ικανοποίηση των συστάσεων 2:2019 και 3:2020 δημιουργώντας ψηφιακές υποδομές και διευκολύνοντας τον ψηφιακό μετασχηματισμό των ΜμΕ μέσω χρηματοδότησης της προμήθειας, εγκατάστασης και λειτουργίας ψηφιακών εργαλείων και υπηρεσιών, ενίσχυσης της ψηφιακής καινοτομίας και περαιτέρω επέκτασης της ψηφιακής ωριμότητας των ΜμΕ.
- Εκτιμώμενο κόστος: 475 εκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων 375 εκατομμύρια ευρώ (79%) καλύπτονται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας».

Κεφάλαιο τέταρτο

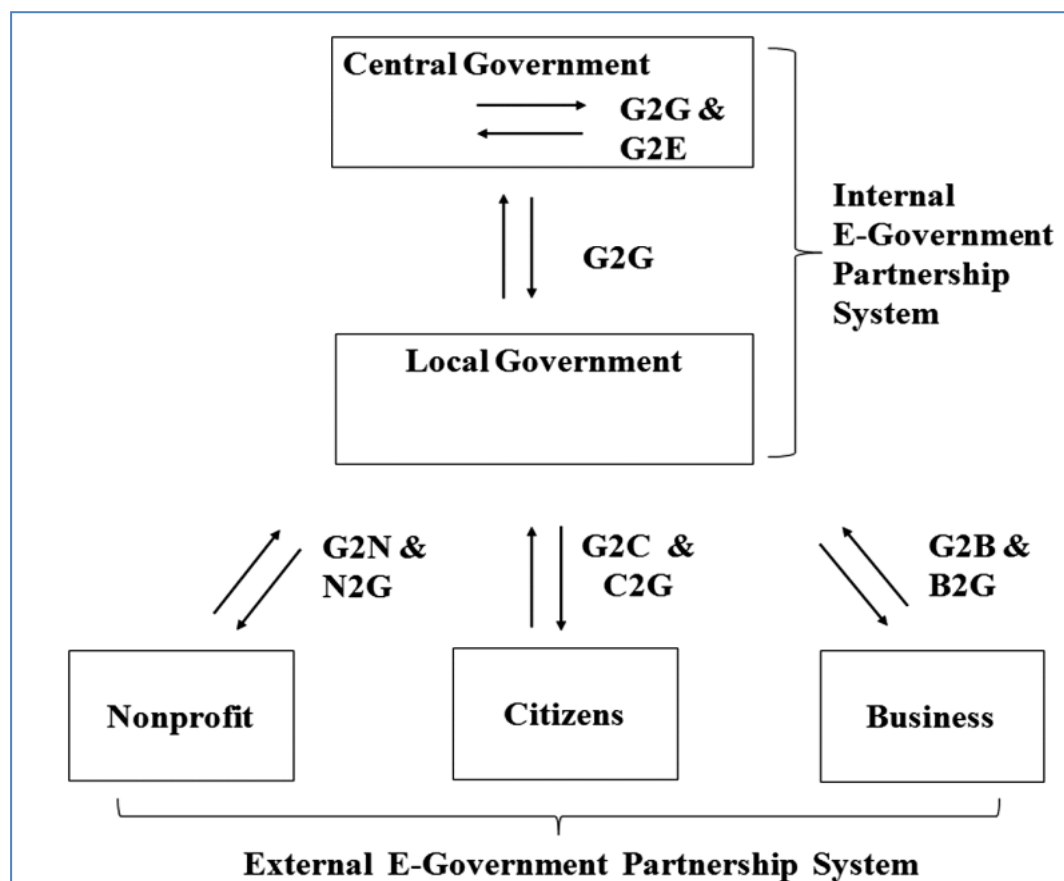
Ψηφιακός μετασχηματισμός

Στη διεθνή βιβλιογραφία είναι εντεινόμενο το ενδιαφέρον προς την μελέτη του ψηφιακού μετασχηματισμού (digital transformation). Σε αυτό το κεφάλαιο παρατίθενται τα ευρήματα από την έρευνα της βιβλιογραφίας σχετικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Αρχικά, παρατίθενται η βιβλιογραφία με το τι περιλαμβάνει η έννοια ψηφιακός μετασχηματισμός και στη συνέχεια γίνεται παράθεση ανά άξονα που περιγράφηκε παραπάνω. Το κεφάλαιο καταλήγει με διδάγματα από πολιτικές ψηφιακού μετασχηματισμού και συγκρίνει τις στρατηγικές της Ευρώπης και της Ελλάδας σε αυτό τον τομέα.

4.1 Ορισμός Ψηφιακού Μετασχηματισμού

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι μια δυναμική διεργασία που εμπλέκει τους πολίτες, της επιχειρήσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και το κράτος (Γενική Κυβέρνηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση). Παρά την πληθώρα τεχνολογικών καινοτομιών και συνταγών για την εφαρμογή τους στις επιχειρήσεις, τη δημόσια διακυβέρνηση και την ιδιωτική ζωή, ο πραγματικός ψηφιακός μετασχηματισμός διαρκεί πολύ περισσότερο και αντιμετωπίζει περισσότερες δυσκολίες από ό,τι αναμενόταν. Ένας κοινά αποδεκτός ορισμός είναι ότι αποτελείται από δημιουργικές καινοτομίες που βασίζονται στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Σχηματικά το πλέγμα των σχέσεων που αναπτύσσονται περιγράφεται στην επόμενη εικόνα.

Εικόνα 8: Το πλέγμα των διασυνδέσεων στον ψηφιακό μετασχηματισμό

Πηγή: Zinder, E., & Yunatova, I. (2016)

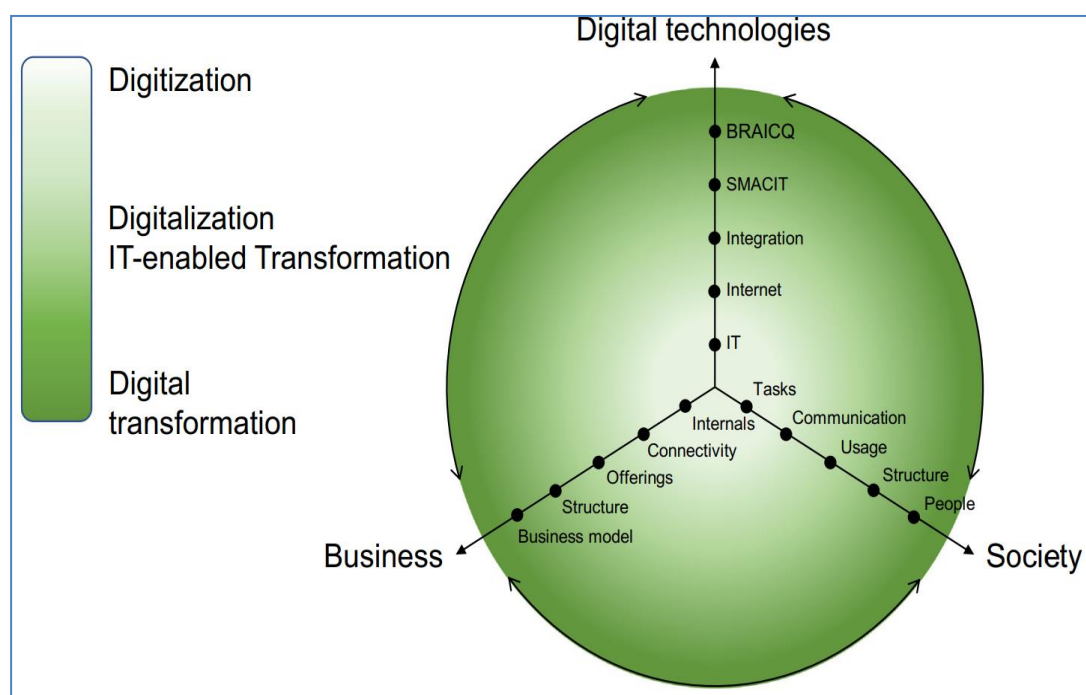
Μια στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού χαρτογραφεί τον δρόμο προς τον ψηφιακό μετασχηματισμό και καθοδηγεί τους διαχειριστές στη διαδικασία που προκύπτει από την ενοποίηση και τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών (Zinder, & Yunatova, 2016).

4.2 Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος (Άξονας 2.1)

Οι ψηφιακές τεχνολογίες επηρεάζουν την κοινωνία με διάφορους τρόπους. Η υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών καθορίζεται από το ρυθμό διάχυσης τους, και συνεπώς από το αντιληπτό όφελος της κοινωνίας (Rogers, 2010). Τα επίπεδα υιοθέτησης νέων τεχνολογιών από την κοινωνία καθορίζουν τις επιδράσεις του δικτύου μιας συγκεκριμένης τεχνολογίας, οι οποίες αποτελούν βασικό παράγοντα για τον καθορισμό του αποτελέσματος της διάδοσης της τεχνολογίας. Η συμβατότητα, η πολυπλοκότητα, και η παρατηρησιμότητα της τεχνολογίας καθορίζουν το ποσοστό επιτυχίας των υψηλών ποσοστών υιοθέτησης. Οι Van

Veldhoven & Vanthienen, (2021) προτείνουν ένα νέο πλαίσιο που ασχολείται με τις διάφορες έννοιες που απαντώνται στη βιβλιογραφία, συμπεριλαμβανομένου ρητά του ρόλου της κοινωνίας, τονίζοντας την εξέλιξη με την πάροδο του χρόνου και συμπεριλαμβανομένων των οδηγών του ψηφιακού μετασχηματισμού. Το πλαίσιο αλληλεπίδρασης των ψηφιακών τεχνολογιών με την κοινωνία και τις επιχειρήσεις αναπαρίσταται σχηματικά στην επόμενη εικόνα.

Εικόνα 9: Ο ψηφιακός μετασχηματισμός ως προοπτική αλληλεπίδρασης μεταξύ επιχειρήσεων, κοινωνίας και τεχνολογίας

Πηγή: Van Veldhoven, Z., & Vanthienen, J. (2021)

4.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους (Άξονας 2.2)

Με βάση τη θεωρητική καθοδήγηση της κοινωνικο-τεχνικής θεωρίας, οι συγγραφείς Gao & al.(2021) πιστεύουν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός της κυβέρνησης είναι το αποτέλεσμα της συνδυασμένης επίδρασης της γενικής θεωρητικής λογικής του ψηφιακού μετασχηματισμού και της αξίας και των στόχων των κυβερνητικών λειτουργιών. Όχι μόνο συμμορφώνεται και ανήκει στις βασικές αρχές της ψηφιακής τεχνολογίας η θεωρία μετασχηματισμού, αλλά καθοδηγείται επίσης από την αξία και τους στόχους των κυβερνητικών λειτουργιών. Παρουσιάζει διαφορετικά χαρακτηριστικά από τους ψηφιακούς μετασχηματισμούς άλλων οργανισμών. Επομένως, στη διαδικασία ψηφιακού μετασχηματισμού της κυβέρνησης, η

κυβέρνηση μπορεί χρησιμοποιεί μόνο τα δεδομένα ως βάση και την ψηφιακή τεχνολογία ως μέσο για να μεταμορφώσει ενεργά το δικό της κοινωνικοτεχνικό σύστημα, προκειμένου να βελτιώσει την τεχνολογία, την οργάνωση και τους κοινωνικούς πόρους και τελικά να πραγματοποιήσει το στόχο της ψηφιακής διακυβέρνησης το συντομότερο δυνατό.

Η κυβέρνηση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ψηφιακή καινοτομία αποφασίζοντας ποια πρακτική είναι κατάλληλη για τους ψηφιακούς διαταράκτες, τη χρονική καθυστέρηση μεταξύ της καινοτομίας και της νομιμοποίησης της πολιτικής και μπορεί να επηρεάσει τη ρύθμιση προτύπων μέσω της αγοραστικής της δύναμης (Hinings, Gegenhuber, & Greenwood, 2018).

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός στον δημόσιο τομέα σημαίνει νέους τρόπους συνεργασίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη, οικοδόμηση νέων πλαισίων παροχής υπηρεσιών και δημιουργία νέων μορφών σχέσεων. Ωστόσο, πέρα από τη διαθεσιμότητα των συμβουλευτικών εκθέσεων, υπάρχουν ελάχιστα συστηματικά εμπειρικά στοιχεία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιες διοικήσεις ορίζουν επί του παρόντος τον ψηφιακό μετασχηματισμό στις καθημερινές πρακτικές τους, πώς προσεγγίζουν τα έργα ψηφιακού μετασχηματισμού και ποια είναι τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Επιπλέον, οι υπάρχουσες εργασίες έχουν επικεντρωθεί για την κεντρική κυβέρνηση. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός στις τοπικές αρχές είναι ένας τομέας που δεν έχει διερευνηθεί. Ωστόσο, οι δήμοι έχουν καθημερινή άμεση επαφή με τους πολίτες, ενώ η υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών είναι αρκετά αργή (Bousdekis, & Kardaras, 2020).

4.4 Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων (Άξονας 2.3)

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός περιλαμβάνει την ψηφιοποίηση των πωλήσεων και κανάλια επικοινωνίας, τα οποία παρέχουν νέους τρόπους αλληλεπίδρασης και αλληλεπίδραση με τους πελάτες και την ψηφιοποίηση των προσφορών μιας εταιρείας (προϊόντα και υπηρεσίες), που αντικαθιστούν ή αυξάνουν τις φυσικές προσφορές. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός περιγράφει επίσης την ενεργοποίηση τακτικών ή στρατηγικών επιχειρηματικών κινήσεων από γνώσεις που βασίζονται σε δεδομένα και την κυκλοφορία ψηφιακών επιχειρηματικών μοντέλων που

επιτρέπουν νέους τρόπους να αποσπάσουν αξία (Hafkke & al., 2016). Μέσα σε μια επιχείρηση, ο ψηφιακός μετασχηματισμός ορίζεται ως μια οργανωτική στροφή σε μεγάλα δεδομένα (big data), αναλυτικά στοιχεία, cloud, κινητές συσκευές και πλατφόρμα κοινωνικών μέσων. Ενώ οι οργανισμοί συνεχώς μεταμορφώνονται και εξελίσσονται ως απάντηση στο μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό τοπίο, ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι οι αλλαγές που βασίζονται στα θεμέλια των ψηφιακών τεχνολογιών, εισάγοντας μοναδικές αλλαγές στις επιχειρηματικές λειτουργίες, τις επιχειρηματικές διαδικασίες και τη δημιουργία αξίας (Nwankra & Roumani, 2016). Η χρήση νέων ψηφιακών τεχνολογιών (social media, mobile, analytics ή ενσωματωμένες συσκευές) οδηγεί σε σημαντικές επιχειρηματικές βελτιώσεις, όπως τη βελτίωση της εμπειρίας των πελατών, τον εξορθολογισμό των λειτουργιών ή τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών μοντέλων (Fitzgerald & al., 2014). Καθώς οι ψηφιακές τεχνολογίες παρέχουν περισσότερες πληροφορίες, επικοινωνία και συνδεσιμότητα, επιτρέπουν νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ κατανεμημένων δικτύων διαφοροποιημένων φορέων. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργούν επίσης εξαρτήσεις μεταξύ των παραγόντων των οποίων τα συμφέροντα ενδέχεται να μην είναι πλήρως ευθυγραμμισμένα. Αυτή η νέα πραγματικότητα προσφέρει τεράστιες δυνατότητες καινοτομίας και απόδοσης σε οργανισμούς και εκτείνεται πέρα από τα όρια της εταιρείας για να επηρεάσει άτομα, βιομηχανίες και κοινωνία. Ταυτόχρονα, καθιστά την ικανότητα των επιχειρήσεων να διατηρήσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα πιο εύθραυστη από ποτέ, καθώς ελέγχουν λιγότερα στοιχεία του λειτουργικού τους περιβάλλοντος (Vial, 2014).

4.5 Διδάγματα από την εφαρμογή πολιτικών Ψηφιακού Μετασχηματισμού

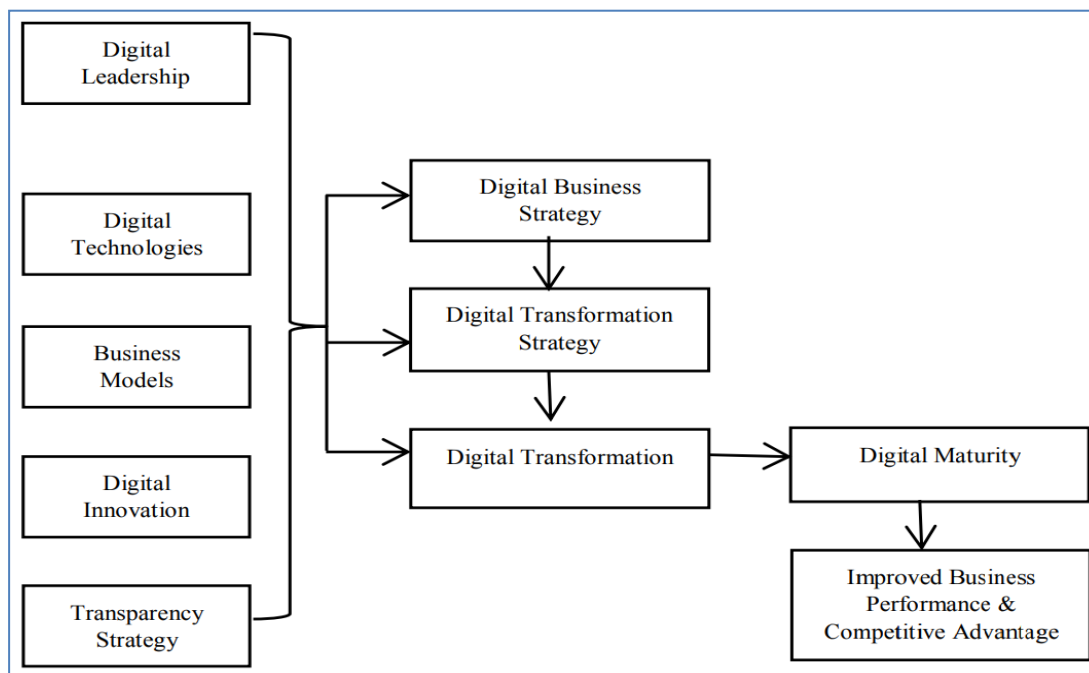
Υπάρχει μια σύγκρουση μεταξύ των ορισμών, των πλαισίων και της διατύπωσης της στρατηγικής ψηφιακού μετασχηματισμού στη βιβλιογραφία. Παρά την εκτεταμένη έρευνα σχετικά με τις στρατηγικές ψηφιακού μετασχηματισμού και την αξιολόγηση ψηφιακού μετασχηματισμού, δεν υπάρχει ένα σαφές και παγκόσμιο μοντέλο που να περιγράφει τις γενικές έννοιες και τις κατευθυντήριες γραμμές του ψηφιακού μετασχηματισμού για να πλαισιώσει και να οδηγήσει έναν επιτυχημένο ψηφιακό μετασχηματισμό. Αρκετές προσεγγίσεις ψηφιακού μετασχηματισμού έχουν παρουσιαστεί στη βιβλιογραφία, αυτές οι προσεγγίσεις εστιάζουν σε συγκεκριμένες

περιπτώσεις και συγκεκριμένες έννοιες. Ωστόσο, παρά την πολλαπλότητα των νέων τεχνολογιών και οδηγιών για την εφαρμογή τους, στις επιχειρήσεις, τη δημόσια διακυβέρνηση και την ιδιωτική ζωή, ο πραγματικός ψηφιακός μετασχηματισμός διαρκεί πολύ περισσότερο και αντιμετωπίζει περισσότερες δυσκολίες από ό,τι αναμενόταν. Οι οργανισμοί θέλουν να κάνουν έναν ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεών τους για να επωφεληθούν από την ψηφιακή επανάσταση, αλλά οι περισσότεροι από αυτούς δεν ξέρουν από πού να ξεκινήσουν, ποια πρότυπα να υιοθετήσουν, ποιο είναι το κόστος, ποια τα οφέλη, ποιες είναι οι προκλήσεις, ποιες είναι οι ευκαιρίες, ποιες είναι οι στρατηγικές που πρέπει να ακολουθήσουν, ποιες είναι οι σωστές μετρήσεις για χρήση, ποιες είναι οι κατάλληλες τεχνολογίες για την επιχείρηση ή τη δραστηριότητά τους, ποιο είναι το ποσοστό επιτυχίας αυτού του ψηφιακού μετασχηματισμού επικεφαλής των ηγετών των οργανώσεων. Για να απαντηθούν όλα αυτά τα ερωτήματα και να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού, οι οργανισμοί χρειάζονται συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για την οικοδόμηση της στρατηγικής ψηφιακού μετασχηματισμού τους. Τα άρθρα με τις περισσότερες αναφορές επικεντρώνονται στην κατανόηση συγκεκριμένων πτυχών του φαινομένου του ψηφιακού μετασχηματισμού. Ως εκ τούτου, δεν παρέχουν συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές στους οργανισμούς για τη διαμόρφωση, εφαρμογή και αξιολόγηση στρατηγικών ψηφιακού μετασχηματισμού (Korachi1 & Bounabat, 2019).

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα στους περισσότερους οργανισμούς. Είναι ένα σύνθετο έργο που αντιμετωπίζει τις αλλαγές που μπορούν να κάνουν οι ψηφιακές τεχνολογίες σε οργανισμούς. Ως εκ τούτου, απαιτεί σαφήνεια σκοπού, ο οποίος μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας σταθερής ψηφιακής επιχειρηματικής στρατηγικής. Ωστόσο, λίγες μελέτες εξηγούν πώς αλληλεπιδρούν οι δύο διαδικασίες ψηφιακής επιχειρηματικής στρατηγικής και ψηφιακού μετασχηματισμού. Μέσα από μια συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση οι Brown & Brown (2019), υποστηρίζουν ότι οι θεμελιώδεις έννοιες στον τομέα της μελέτης είναι οι ψηφιακές τεχνολογίες, η ψηφιακή επιχειρηματική στρατηγική, η στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού, ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η ψηφιακή ηγεσία, τα επιχειρηματικά μοντέλα, η ψηφιακή καινοτομία, η ψηφιακή διαφάνεια και η ψηφιακή ωριμότητα. Ο βασικός σύνδεσμος

μεταξύ της ψηφιακής επιχειρηματικής στρατηγικής και του ψηφιακού μετασχηματισμού είναι μια στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού. Στην επόμενη εικόνα αποτυπώνεται ένα μοντέλο που δείχνει την αλληλεξάρτηση όλων αυτών των εννοιών για να επιτευχθεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Εικόνα 10: Μοντέλο επίτευξης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μέσω ψηφιακού μετασχηματισμού

Πηγή: Brown N. & Brown I. (2019)

Το σχήμα υποδηλώνει ότι απαιτείται ισχυρή ψηφιακή ηγεσία για την εστίαση και την κατεύθυνση της ανάπτυξης μιας ψηφιακής επιχειρηματικής στρατηγικής. Αυτή η στρατηγική θα είναι ο πρωταρχικός στόχος για τη μελλοντική ψηφιακή εικόνα του οργανισμού. Με ένα σαφές όραμα ενσωματωμένο σε ολόκληρο τον οργανισμό, πρέπει να καθοριστεί μια στρατηγική ψηφιακού μετασχηματισμού για να αποτυπωθεί λεπτομερώς ο τρόπος με τον οποίο θα χρησιμοποιηθούν οι ψηφιακές τεχνολογίες. Η ενσωμάτωση θα συμβεί και η διαχείριση αλλαγών θα εκτελεστεί σε όλους τους τομείς του οργανισμού.

Η έρευνα των Evans & al. (2021) περιγράφει τις εμπειρίες των ειδικών στον ψηφιακό μετασχηματισμό επιχειρήσεων που είναι κινητήριες δυνάμεις του ψηφιακού μετασχηματισμού σε διάφορους οργανισμούς, εστιάζοντας στις

προκλήσεις που αντιμετωπίζουν και στα μαθήματα που έμαθαν κατά τη διάρκεια των μετασχηματισμών. Παρατίθενται συνοπτικά τα εξής διδάγματα:

1. Οι προσδοκίες και η συμπεριφορά των πελατών είναι μια σημαντική κινητήρια δύναμη του μετασχηματισμού.
2. Ο Διευθύνων Σύμβουλος πρέπει να είναι πλήρως δεσμευμένος. Διαφορετικά, ο ψηφιακός μετασχηματισμός θα αποτύχει.
3. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός πρόκειται να διαταράξει το εργατικό δυναμικό και να οδηγήσει σε αντίσταση στην αλλαγή.
4. Η πραγματική προσπάθεια έγκειται στην αλλαγή της κουλτούρας του οργανισμού.
5. Ο μετασχηματισμός είναι διαφορετικός από την αλλαγή.
6. Απαιτείται αλλαγή ηγεσίας, όχι διαχείριση αλλαγής.
7. Ο μετασχηματισμός πρέπει να γίνει από μια εστιασμένη ομάδα που έχει δημιουργηθεί μόνο για τη μεταμόρφωση.
8. Η ψηφιακή πλατφόρμα παρέχεται σχεδόν πάντα από έναν εξειδικευμένο οργανισμό ψηφιακής πλατφόρμας.
9. Δεν είναι δυνατή η εκτέλεση μιας ψηφιακής πλατφόρμας με έναν σημαντικό αριθμό χειροκίνητων διεργασιών.
10. Ο μετασχηματισμός δημιουργεί συνεργάτες στο οικοσύστημα.
11. Ο μετασχηματισμός της ψηφιακής επιχείρησης δεν αφορά την τεχνολογία - δεν είναι ένα έργο πληροφορικής που θα εκτελείται από την πληροφορική.
12. Ο κίνδυνος του οργανισμού αυξάνεται βραχυπρόθεσμα για να μειωθεί ο κίνδυνος μακροπρόθεσμα.
13. Απαιτείται ανατρεπτική καινοτομία για τον μετασχηματισμό.

Τα έργα ψηφιακού μετασχηματισμού προβλέπεται ότι θα γίνουν ένα από τα κυρίαρχα εργαλεία για τον έλεγχο του ψηφιακού μετασχηματισμού στις

κυβερνήσεις. Οι μελέτες δείχνουν ότι τέτοια έργα είναι πολύπλοκα εγχειρήματα και ολοένα και πιο δύσκολα στη διαχείριση. Η πολυπλοκότητα βασίζεται σε δυναμικές σχέσεις μεταξύ πολλαπλών διαστάσεων οργάνωσης, τεχνολογιών και καινοτομίας. Οι συγγραφείς Hafsel & al. (2021) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όταν η οργανωτική δομή, η εισαγωγή νέας τεχνολογίας και οι προσπάθειες για καινοτομία και δημιουργία προστιθέμενης αξίας για πολίτες και επιχειρήσεις λειτουργούν παράλληλα, η διάχυτη πολυπλοκότητα που σχετίζεται με την υλοποίηση κυβερνητικών έργων ψηφιακού μετασχηματισμού γίνεται όλο και πιο δύσκολη στη διαχείριση. Σύμφωνα με τους Idowu & al., (2021) η επίτευξη των στόχων του ψηφιακού μετασχηματισμού δεν είναι εύκολος δρόμος. Απαιτείται μια ολιστική προσέγγιση με ισχυρές βάσεις που περιλαμβάνει πολλές δραστηριότητες που πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή και να εκτελεστούν. Τα περισσότερα από τα έργα ψηφιακού μετασχηματισμού είχαν ως αποτέλεσμα αποτυχίες χωρίς να φέρουν την αρχική αναμενόμενη αξία. Ως εκ τούτου, οι κυβερνήσεις πρέπει να επανεξετάσουν τις προσεγγίσεις τους και επίσης να διασφαλίσουν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι ολιστικός και ολοκληρωμένος.

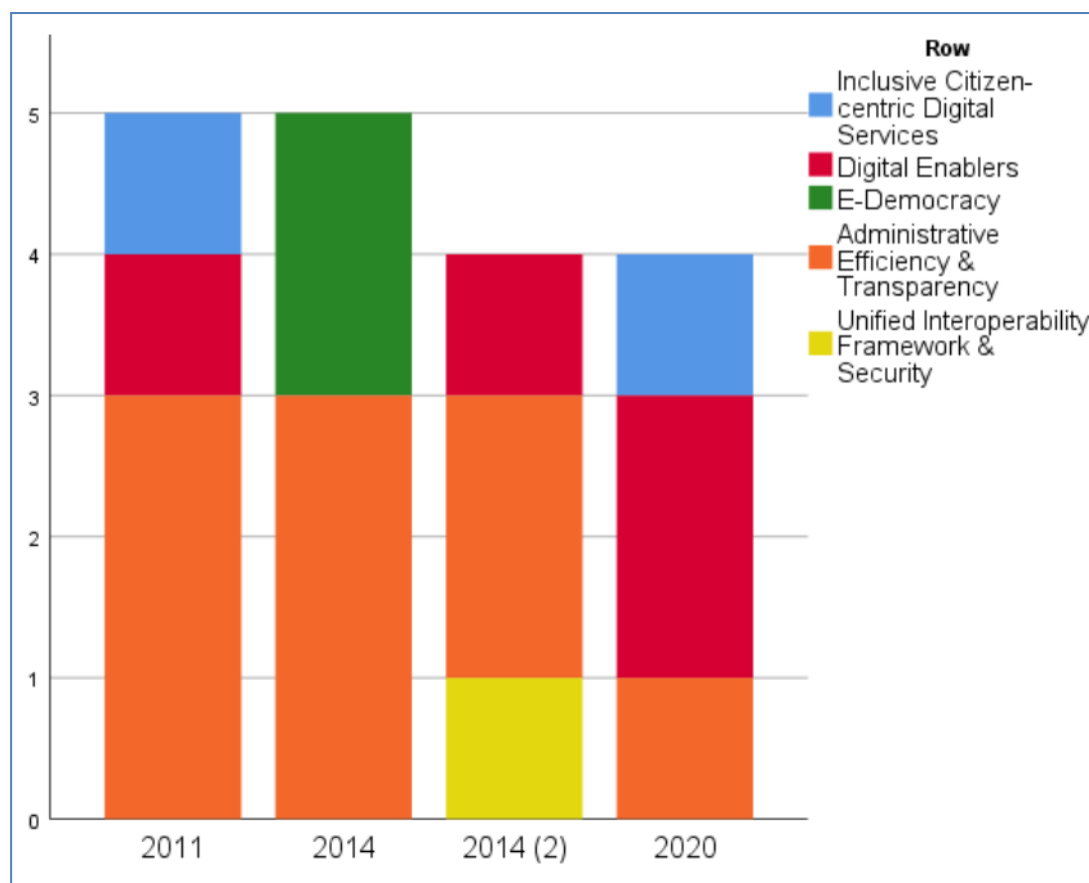
4.6 Διαχρονική σύγκριση των Ψηφιακών Στρατηγικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας

Σύμφωνα με τους Patergiannaki & Pollalis (2021) η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κάνει σημαντικά βήματα προς την καθιέρωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ωστόσο, σύμφωνα με το EU e-Government Benchmark 2020, η ελληνική κυβέρνηση φαίνεται να υστερεί όσον αφορά την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων ψηφιακού μετασχηματισμού, όπως η Διαφάνεια, η Διασυννοριακή Κινητικότητα, οι Βασικοί Ενεργοποιητές και έτσι οι βαθμολογίες ψηφιοποίησης και διείσδυσης είναι σημαντικά χαμηλότερες από τις μέσες της ΕΕ. Αυτά τα ευρήματα δημιουργούν ερωτήματα σχετικά με τη στρατηγική που προτείνει η ΕΕ και τον τρόπο εφαρμογής της από την ελληνική κυβέρνηση και τις επιπτώσεις που έχουν οι προτεινόμενες στρατηγικές στη διαδικασία ψηφιοποίησης. Η προηγούμενη βιβλιογραφία έχει ασχοληθεί με πολλά ζητήματα κυβερνητικού μετασχηματισμού, όπως τα εμπόδια και τα πλαίσια για την ίδρυση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Διεξάγοντας μια ποιοτική συγκριτική έρευνα περίπτωσης και την

ανάλυση της θεμελιωμένης θεωρίας, οι ερευνητές χωρίζουν τους στρατηγικούς στόχους που θέτει η ΕΕ και την ελληνική μεταγραφή τους σε θέματα και ποσοτικοποιούν τα δεδομένα προκειμένου να κατανοήσουν τις στρατηγικές που σε συγκεκριμένα θέματα που θίγουν από το 2006 και πώς εφαρμόζεται στην Ελλάδα η ευρωπαϊκή στρατηγική. Από την ανάλυση, βρέθηκαν τρία επαναλαμβανόμενα θέματα: Ψηφιακές Υπηρεσίες με επίκεντρο τον Πολίτη χωρίς αποκλεισμούς, Ψηφιακοί Ενεργοποιητές, Διοικητική Αποτελεσματικότητα και Διαφάνεια. Ωστόσο, τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ των στρατηγικών που προτείνει η ΕΕ και των στρατηγικών που εφαρμόζει η ελληνική κυβέρνηση.

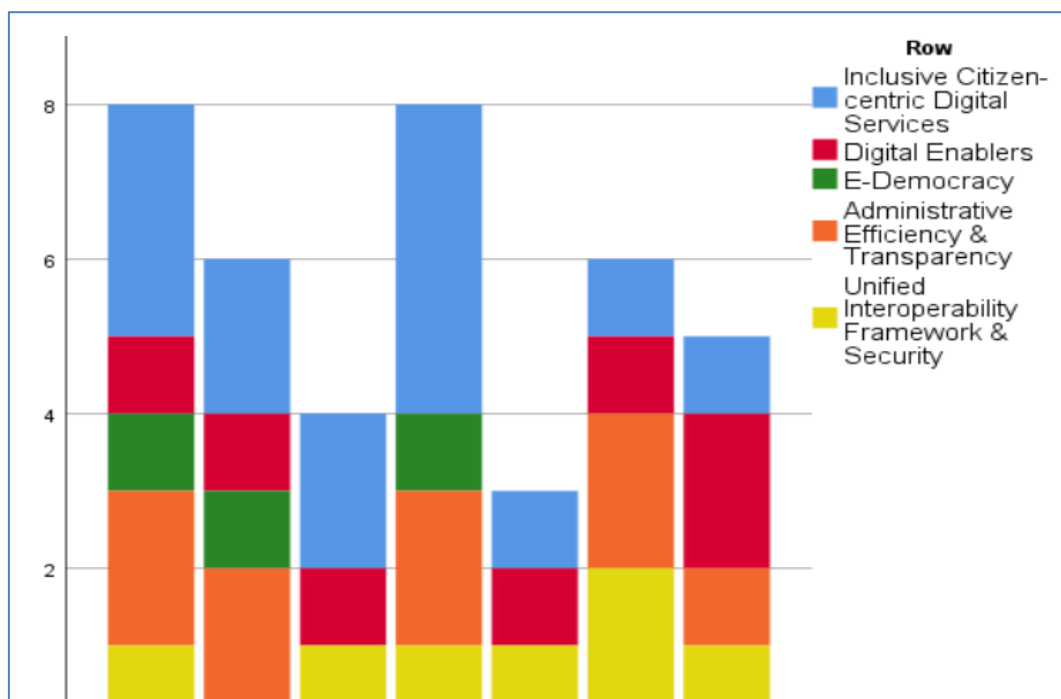
Οι συγγράφεις πραγματοποίησαν μια χρονολογική εξέταση των μετατοπίσεων των στρατηγικών στόχων για την Ελλάδα (Εικόνα 11) και την ΕΕ (Εικόνα 12).

Εικόνα 11: Στρατηγικοί στόχοι ψηφιακού μετασχηματισμού Ελλάδας 2011-2020

Πηγή: Patergiannaki, Z., & Pollalis, Y. (2021)

Εικόνα 12: Στρατηγικοί στόχοι ψηφιακού μετασχηματισμού ΕΕ 2006-2020

Πηγή: Patergiannaki, Z., & Pollalis, Y. (2021)

Η εικόνα 11 αποκαλύπτει τη σημασία της Διοικητικής Αποτελεσματικότητας και της Διαφάνειας και των Ψηφιακών Ενεργοποιητών με την πάροδο των ετών. Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι οι στόχοι των ψηφιακών υπηρεσιών με επίκεντρο τον πολίτη χωρίς αποκλεισμούς, της ηλεκτρονικής δημοκρατίας και του Ενιαίου Πλαισίου Διαλειτουργικότητας και Ασφάλειας έχουν αντιμετωπιστεί σποραδικά όλα αυτά τα χρόνια. Η εικόνα 12 δείχνει ότι μέσω όλων των στρατηγικών σχεδίων, οι κεντρικές ψηφιακές υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς είναι υψηλής προτεραιότητας για την ΕΕ, ενώ η ηλεκτρονική δημοκρατία έχει σποραδική παρουσία κυρίως κατά τα πρώτα χρόνια της διαμόρφωσης ψηφιακής στρατηγικής.

Η ελληνική κυβέρνηση ακολουθεί την εστίαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην προώθηση της Αποτελεσματικότητας και της Διοικητικής Διαφάνειας και στην ανάπτυξη Ψηφιακών Ενεργοποιητών, ωστόσο, φαίνεται ότι η ελληνική κυβέρνηση αποκλίνει ως προς την προτεραιότητα των ψηφιακών υπηρεσιών με επίκεντρο τον πολίτη χωρίς αποκλεισμούς. Αυτή είναι η πρώτη προτεραιότητα για την ΕΕ, αλλά έρχεται στην τρίτη θέση στην ψηφιακή ατζέντα της ελληνικής κυβέρνησης μαζί με την ηλεκτρονική δημοκρατία.

Κεφάλαιο πέμπτο

Συζήτηση

Η εργασία αφού παρουσίασε την ιστορική εξέλιξη του δημοσίου χρέους της Ελλάδας από την στιγμή της ένταξης της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση έως σήμερα προσπάθησε να ψηλαφίσει τις αιτίες που οδήγησαν στην σημερινή κατάσταση της ελληνικής οικονομίας. Το συμπέρασμα είναι πως παρά τις αλλαγές που συνέβησαν διαχρονικά δεν έγιναν συστηματικά και εις βάθος οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και οι αλλαγές του παραγωγικού μοντέλου της οικονομίας. Η χώρα πάρα την πρόσβαση της σε φθηνό δανεισμό δεν κατάφερε να ξεπεράσει την προίκα του παρελθόντος: κοντόφθαλμες πολιτικές εξυπηρέτησης του πελατειακού κράτους και μικροπολιτικές που κάθε φορά συγκάλυπταν το πρόβλημα. Όλα αυτά μέχρι το 2009, την στιγμή που η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση έφθασε στην αυλή της έως προστατευόμενης ελληνικής οικονομίας. Ο βασιλιάς πλέον είναι γυμνός και κανένας από τους Ευρωπαίους εταίρους δεν είναι διατεθειμένος να συγκαλύψει την γύμνια του. Μετά από μια δύσκολη περίοδο (2010-2020) πολιτικής αστάθειας, κοινωνικών εντάσεων, σκληρών μέτρων λιτότητας η χώρα ξέφυγε από τον κίνδυνο χρεοκοπίας, υπό την αυστηρή επίβλεψη των Ευρωπαίων εταίρων και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Τα πρώτα δειλά βήματα εξόδου από την ύφεση ανέκοψε η πανδημία του Covid-19. Μια κρίση παγκόσμια που έπληξε και την Ευρώπη. Αυτή την χρονική περίοδο οι Ευρωπαίοι εταίροι ακολούθησαν μια πολιτική παροχής χρήματος προς τις ευρωπαϊκές οικονομίες, καθώς το διακύβευμα ήταν η διάλυση ή συνοχή της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό συστάθηκε ο Μηχανισμός Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης ως αντίδραση στο πλήγμα της κρίσης χρέους και της πανδημίας. Στη χώρα μας, όπου οι επενδύσεις την προηγούμενη δεκαετία κατέρρευσαν, καθηλώνοντας τις αναπτυξιακές προοπτικές, πρόκειται να συρρεύσουν μεγάλα ποσά που μπορούν να θέσουν σε πιο στέρεη και βιώσιμη βάση την επανεκκίνηση της οικονομίας. Η μελλοντική πορεία της χώρας θα καθοριστεί σε μεγάλο βαθμό από τη σύνεση και την αποτελεσματικότητα με την οποία θα δαπανηθούν οι πόροι.

Το σχέδιο Ελλάδα 2.0, εγκρίθηκε από την ΕΕ ως τεχνικά άρτιο, προσπαθεί να ξεπεράσει τις αντιφάσεις της ελληνικής πραγματικότητας: από τη μια, αντανακλά τη συναίνεση ότι η ελληνική οικονομία πρέπει να ακολουθήσει μια αναπτυξιακή

στρατηγική που βασίζεται περισσότερο στις εξαγωγές και λιγότερο στην εγχώρια καταναλωτική ζήτηση που χρηματοδοτείται από το χρέος. Από την άλλη, η κληρονομιά του παρελθόντος βαραίνει στους κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες. Το ιστορικό σημείο που διανύει η χώρα είναι κομβικό. Η ιστορία αποδεικνύει πως όποιος δεν μαθαίνει από τα λάθη του είναι καταδικασμένος να ξαναπάρει το σκληρό μάθημα. Η ιθύνοντας για την χάραξη της πολιτικής θα πρέπει να μάθουν από τα λάθη και να σχεδιάσουν μακροπρόθεσμα την πορεία της ελληνικής οικονομίας ασκώντας ενάρετες πολιτικές και προωθώντας τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές πέραν του πολιτικού κόστους.

Η παγκόσμια οικονομία διανύει την 4^η βιομηχανική επανάσταση, όπου δομικό της στοιχείο είναι ο ψηφιακός μετασχηματισμός. Γι' αυτό η εργασία εστίασε στον πυλώνα του ψηφιακού μετασχηματισμού, όπως περιγράφει το σχέδιο Ελλάδα 2.0. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός της κοινωνίας, των επιχειρήσεων και του κράτους είναι μια νέα πολιτική που κάνει δυναμικά αισθητή την σημαντικότητά της, ως εργαλείο αναπτυξιακής πολιτικής. Η βιβλιογραφική ανάλυση ανέδειξε ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι κάτι βαθύτερο πέρα από την απλή χρήση νέων τεχνολογιών. Απαιτεί αλλαγές στην κουλτούρα και στην στρατηγική των οργανισμών που εφαρμόζεται. Σίγουρα, δεν είναι πανάκεια που μπορεί να λύσει όλα τα προβλήματα της οικονομίας, ωστόσο είναι ένα καλό εργαλείο ανάπτυξης που με προσεκτικό σχεδιασμό και εφαρμογή μπορεί να συνδράμει στην ανάπτυξη. Χρειάζεται ολιστική προσέγγιση και ευθυγράμμιση με τις αντίστοιχες πολιτικές της Ένωσης για να είναι αποτελεσματικός.

Η **πρόταση πολιτικής** που καταθέτει η εργασία είναι ότι η ελληνική οικονομία θα πρέπει να διδαχθεί από τα λάθη του παρελθόντος, να προβεί στις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές, να αξιοποιήσει στο έπακρο την χρηματοδότηση από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά ως εργαλείο αναπτυξιακής πολιτικής τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Αργεΐτης Α., Δαφέρμος Γ., Νικολαΐδης Μ., (2011), Κρίση δημοσίου χρέους στην Ελλάδα: Αιτίες και Προοπτικές, Επιστημονικές Εκθέσεις (reports), INE
2. Βαβούρας Ι. Σ., (1993), Δημόσιο χρέος: Θεωρία και Ελληνική εμπειρία, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
3. Βέρνυ Σ., Κοντής Α., (2017). Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, οι πολλαπλές κρίσεις και οι προκλήσεις του μέλλοντος, τιμητικός τόμος για τον Παναγιώτη Κ. Ιωακειμίδα. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
4. Καραβίτης Ν. Η., (2008), Δημόσιο χρέος & Έλλειμμα, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα
Λιαργκόβας Π., Παπαγεωργίου Χ., (2021). Το ευρωπαϊκό φαινόμενο. Ιστορία, θεσμοί , πολιτικές, 3η έκδοση. Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη.
5. Mankiw, G. (2002), Μακροοικονομική Θεωρία, Εκδόσεις Gutenberg, Κεφάλαια 1-2, Αθήνα.
6. Μαραβέγιας Ν.,(2016). Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιουργία εξέλιξη, προοπτικές. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
7. Μαραβέγιας Ν., Σακελλαρόπουλος Θ.,(2018). Ελλάδα και Ευρωπαϊκή ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018. Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα.
8. Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ., (2007). Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές , 50 χρόνια. Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.
9. Μούσης Ν.,(2018). Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτική. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
10. Σιούσιουρας Π., Χαζάκης Κ., (2009). Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα. Πολιτικές και οικονομικές όψεις. Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
11. Τσούκαλης Λ., (1998). Η Νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία: στο κατώφλι του 21ου αιώνα. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

12. Ψειρίδου Α., Λιανός Θ., (2015) ,Οικονομική ανάλυση & πολιτική – Μακροοικονομική, ΣΕΑΒ Αθήνα

Ξενόγλωσση

13. Alexandrova, P., Rasmussen, A., & Toshkov, D. (2015). Agenda responsiveness in the European Council: public priorities, policy problems and political attention. *West European Politics*, 39(4), 605–627. doi:10.1080/01402382.2015.1104995
14. Andreouli, E., Figgou, L., Kadianaki, I., Sapountzis, A., & Xenitidou, M. (2017). “Europe” in Greece: Lay constructions of Europe in the context of Greek immigration debates. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 27(2), 158–168. doi:10.1002/casp.2301
15. Bousdekis, A., & Kardaras, D. (2020). Digital Transformation of Local Government: A Case Study from Greece. 2020 IEEE 22nd Conference on Business Informatics (CBI). <https://doi.org/10.1109/cbi49978.2020.10070>
16. Brown, N., & Brown, I. (2019). From Digital Business Strategy to Digital Transformation - How. Proceedings of the South African Institute of Computer Scientists and Information Technologists 2019 on ZZZ - SAICSIT '19. doi:10.1145/3351108.3351122
17. Carl, N. (2017). Lack of European Identity and the Failure of the Eurozone. *The Political Quarterly*, 88(4), 674–683. doi:10.1111/1467-923x.12414
18. Chardas, A. (2014). The interplay between austerity, domestic territorial reform and European Union Cohesion Policy: Multi-level Governance and the application of the partnership principle in Greece. *European Urban and Regional Studies*, 21(4), 432–444. doi:10.1177/0969776413504944
19. Demeter, M., & Goyanes, M. (2020). Antecedents of leaving the European Union: The role of nostalgia and attitudes towards diversity in Spain, Italy, and Greece. *Mediterranean Politics*, 26(4), 407–429. doi:10.1080/13629395.2020.1741914

20. Evans, N., Qureshi, A., & Miklosik, A. (2021, September). Digital Enterprise Transformation: Lessons Learnt From Expert Experience. In ECKM 2021 22nd European Conference on Knowledge Management (p. 268). Academic Conferences limited.
21. Fitzgerald, M., Kruschwitz, N., Bonnet, D., & Welch, M. (2014). Embracing digital technology: A new strategic imperative. MIT sloan management review, 55(2), 1.
22. Gao, T. P., Su, H., & Yu, T. (2021). The Connotation and Logical Construction of Government Digital Transformation--Based on the Analysis of Sociotechnical System Theory. In E3S Web of Conferences (Vol. 251, p. 03069). EDP Sciences. DOI 10.1051/e3sconf/202125103069
23. Hafsel, K. H., Hussein, B., & Rauzy, A. B. (2021). An attempt to understand complexity in a government digital transformation project. International Journal of Information Systems and Project Management, 9(3), 70-91. DOI 10.12821/ijispm090304
24. Haffke, I., Kalgovas, B., Benlian, A., 2017. The transformative role of bimodal IT in an era of digital business. In: Hawaii International Conference on System Sciences, Waikoloa Beach, HI, pp. 5460–5469
25. Hinings, B., Gegenhuber, T., & Greenwood, R. (2018). Digital innovation and transformation: An institutional perspective. Information and Organization, 28(1), 52–61. <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2018.02.004>
26. Idowu Lamid, L., Ali Ibrahim, I., Inuwa Abdullahi, K., & Gambo Abdullahi, U. (2021, October). A Framework for Digital Government Transformation Performance Assessment and Toolkit for Developing Countries. In 14th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance (pp. 203-215). DOI 10.1145/3494193.3494222
27. Korachi1,Z.& Bouchaib, B.(2019). Integrated Methodological Framework for Digital Transformation Strategy Building (IMFDS). (IJACSA) International Journal of Advanced Computer Science and Applications, Vol. 10, No. 12, 2019. Doi: 10.14569/ijacsa.2019.0101234

28. Koutmos, D. (2018). Interdependencies between CDS spreads in the European Union: Is Greece the black sheep or black swan? *Annals of Operations Research*, 266(1-2), 441–498. doi:10.1007/s10479-018-2788-0
29. Matt, C., Hess, T. and Benlian, A. 2015. Digital Transformation Strategies *Business & Information Systems Engineering* 57, 5 (2015), 339–343
30. Mavroudeas, S. D. (2016). The Greek crisis: structural or conjunctural?. *The Great Financial Meltdown*.
31. Nwankpa, J.K., Roumani, Y., 2016. IT capability and digital transformation: a firm performance perspective. In: *International Conference of Information Systems*, Dublin, Ireland
32. Oltheten, E., Pinteris, G., & Sougiannis, T. (2003). Greece in the European Union: policy lessons from two decades of membership. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 43(5), 774–806. doi:10.1016/s1062-9769(03)00049-8
33. Rogers, E. M. (2010). *Diffusion of innovations*. The Free Press, A Division of Simon and Schuster.
34. Patergiannaki, Z., & Pollalis, Y. (2021, October). eGovernment Strategies' Evaluation: A qualitative comparative analysis on eGovernment strategic objectives set over the years by the European Commission and the Greek government. In *14th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance* (pp. 216-222).
35. Triantopoulos, C., & Staikouras, C. (2017). SOEs in Greece: structural reforms, economic crisis and financial constraints. *International Journal of Public Policy*, 13(6), 358-382.
36. Van Veldhoven, Z., & Vanthienen, J. (2021). Digital transformation as an interaction-driven perspective between business, society, and technology. *Electronic Markets*. doi:10.1007/s12525-021-00464-5

37. Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. The Journal of Strategic Information Systems, 28(2), 118–144. doi:10.1016/j.jsis.2019.01.003
38. Zinder, E., & Yunatova, I. (2016). Synergy for Digital Transformation: Person's Multiple Roles and Subject Domains Integration. Digital Transformation and Global Society, 155–168. doi:10.1007/978-3-319-49700-6_16 10.1007/9

Ιστοσελίδες

39. Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το ελληνικό χρέος 2010:
[https://www.statistics.gr/documents/20181/1245979/COMMISSION REPORT_ON_DEFICIT_DEBT.pdf/be639286-313b-404b-87c4-36b13d975d4d](https://www.statistics.gr/documents/20181/1245979/COMMISSION_REPORT_ON_DEFICIT_DEBT.pdf/be639286-313b-404b-87c4-36b13d975d4d)
40. ΕΛΣΤΑΤ https://www.statistics.gr/documents/20181/1234967/greek_economy_23_9_2011.pdf/7552f9c7-3c86-4f55-918f-9e0a782e494f
41. Τράπεζα της Ελλάδος (2014), «Το χρονικό της μεγάλης κρίσης», Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης:
<http://www.setee.gr/images/pdf/ToXronikoKrisiTE.pdf>
42. Έκθεση ΟΑΣΑ (2021), «Going for Growth»:
<https://www.oecd.org/economy/growth/Greece-country-note-going-for-growth-2021.pdf>
43. Ευρωπαϊκό Εξάμηνο:
<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-semester/>
44. Μηχανισμός Ανάπτυξης και Ανθεκτικότητας ΕΕ:
https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html?lang=el
45. Κείμενο πολιτικής, Μανάλης & Ματσαγγάνης, 2022:
<https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2022/10/Policy-paper-111-Matsaganis-Manalis-EL-final.pdf>
46. Υπουργείο Οικονομικών: <https://www.minfin.gr/web/guest/tameio-anakampses>

47. Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (17-06-2021) : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021SC0155&qid=1624627535718>
48. Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»: https://greece20.gov.gr/wp-content/uploads/2021/07/NRRP_Greece_2_0_Greek_280721.pdf
49. Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης του υπουργείου Οικονομικών: <https://greece20.gov.gr/>
50. Γραφείο Τύπου της Τράπεζας της Ελλάδος: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typoy/anazhtshsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=fc915812-ab24-47ab-9e60-a566653a1f42>